

ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

Αξιολόγηση των στελεχών των κοινωνικών δομών ως προς την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών. Συμβουλευτικό κέντρο του Δήμου Αλεξανδρούπολης, Δήμου Κομοτηνής, Δήμου Καβάλας.

Γκουργκούνη Αικατερίνη
(Α.Μ.: 3033202105153)

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Δρ Πιστικού Βικτωρία

ΚΟΜΟΤΗΝΗ

Οκτώβριος 2022

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη, Λέξεις- Κλειδιά	4
Abstract, Key- words	5
Πρόλογος (ευχαριστίες)	6
Εισαγωγή	7
Μέρος Α' : Θεωρητική μελέτη	9
Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό πλαίσιο	9
1.1 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί	9
1.2 Η βία κατά των γυναικών στις σύγχρονες κοινωνίες	11
1.3 Δομές για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών	13
Κεφάλαιο 2: Βιβλιογραφική επισκόπηση	16
2.1 Επισκόπηση της διεθνούς έρευνας	16
2.2 Επισκόπηση της εγχώριας έρευνας	21
Μέρος Β': Διεξαγωγή της έρευνας	24
Κεφάλαιο 3: Μεθοδολογία και πλαίσιο ανάλυσης	24
3.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα	24
3.2 Μεθοδολογικό πλαίσιο	26
3.3 Δείγμα και ερευνητική διαδικασία	31
3.4 Αξιοπιστία, εγκυρότητα και ερευνητική δεοντολογία	32
Κεφάλαιο 4: Περιπτώσιολογική μελέτη	32
4.1 Παρουσίαση αποτελεσμάτων	32
4.2 Ανάλυση αποτελεσμάτων	49
4.3 Περιορισμοί της έρευνας	54

Συμπεράσματα	55
Βιβλιογραφία	57
Ελληνική	57
Ξενόγλωσση	59
Διαδικτυακές πηγές	61

Περίληψη

Το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η αξιολόγηση των στελεχών των κοινωνικών δομών ως προς την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών. Συγκεκριμένα, πρόκειται για μελέτη περίπτωσης που αφορά στο συμβουλευτικό κέντρο του Δήμου Αλεξανδρούπολης, του Δήμου Κομοτηνής και του Δήμου Καβάλας. Στο πλαίσιο της διερεύνησης αυτής, αρχικά πραγματοποιείται θεωρητική έρευνα πάνω στο θέμα της βίας κατά των γυναικών και των δομών που είναι αρμόδιες για την αντιμετώπισή της, ενώ, στη συνέχεια, πραγματοποιείται ποιοτική έρευνα για την προαναφερθείσα περίπτωση, ώστε να εξαχθούν χρήσιμα για την ήδη υπάρχουσα γνώση συμπεράσματα. Σήμερα, το θέμα της βίας κατά των γυναικών, σε ενδοοικογενειακό πλαίσιο και όχι μόνο, αποτελεί όλο και περισσότερο αντικείμενο μελέτης, δεδομένου ότι στις περισσότερες κοινωνίες όλο και αυξάνονται τα φαινόμενα αυτά. Μάλιστα, κατά τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας έχουμε γίνει μάρτυρες πολυάριθμων γυναικοκτονιών, αλλά και περιστατικών γενικότερης βίας, η οποία έχει έμφυλα χαρακτηριστικά. Για το λόγο αυτό, σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, αλλά και του εξωτερικού, λειτουργούν κοινωνικές δομές για τις γυναίκες που υφίστανται βία και κακοποίηση, οι οποίες έχουν συμβουλευτικό, αλλά και θεραπευτικό χαρακτήρα και αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών, καθώς και στην αποκατάσταση της ψυχικής και σωματικής υγείας των γυναικών αυτών. Οι εργαζόμενοι στα συμβουλευτικά κέντρα οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνα εξέθεσαν τις απόψεις και τις εμπειρίες τους όσον αφορά στο φαινόμενο της βίας, στον τρόπο λειτουργίας των δομών αυτών, αλλά και στο προφίλ των γυναικών που απευθύνονται σε αυτές. Μέσα από όσα μελετήθηκαν, αναδεικνύεται ο πολύ σημαντικός ρόλος των συμβουλευτικών κέντρων, αλλά και η ανάγκη λήψης ακόμη περισσότερων μέτρων κοινωνικής πρόνοιας, όχι μόνο για την αντιμετώπιση, αλλά και για την πρόληψη της έμφυλης βίας.

Λέξεις- Κλειδιά: έμφυλη βία, κακοποίηση, συμβουλευτικό κέντρο, δήμος, ενδοοικογενειακή βία.

Abstract

The subject of this thesis is the evaluation of the executives of the social structures in terms of dealing with violence against women. Specifically, this is a case study concerning the counseling center of the Municipality of Alexandroupolis, the Municipality of Komotini and the Municipality of Kavala. In the context of this investigation, initially a theoretical research is carried out on the subject of violence against women and the structures responsible for dealing with it, while, subsequently, a qualitative research is carried out on the above-mentioned case, in order to derive useful information for the already existing knowledge conclusions. Today, the issue of violence against women, in an intra-family context and beyond, is increasingly the subject of study, given that in most societies these phenomena are increasing. In fact, in recent years in our country we have witnessed numerous femicides, but also incidents of more general violence, which has gender characteristics. For this reason, in many regions of Greece, but also abroad, there are social structures for women who suffer violence and abuse, which have an advisory, but also therapeutic character and aim to deal with these phenomena, as well as to restore the mental and physical health of these women. The workers at the counseling centers who participated in the research presented their opinions and experiences regarding the phenomenon of violence, the way these structures function, and the profile of the women who address them. Through what has been studied, the very important role of counseling centers is highlighted, but also the need to take even more social welfare measures, not only to deal with, but also to prevent gender-based violence.

Key- words: gender violence, abuse, counseling center, municipality, domestic violence.

Πρόλογος (ευχαριστίες)

Με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνηση της.

Ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου κ. Βικτωρία Πιστικού για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε εξ αρχής, αναθέτοντας μου το συγκεκριμένο θέμα, την επιστημονική της καθοδήγηση και τις υποδείξεις της, συμβάλλοντας στην περάτωση της συγκεκριμένης εργασίας.

Επίσης θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στον σύζυγο μου και στους δυο γιούς μου για όλη την στήριξη , τη συμπαράσταση και την κατανόηση τους καθ' όλη την διάρκεια των σπουδών μου.

Εισαγωγή

Το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η αξιολόγηση των στελεχών των κοινωνικών δομών ως προς την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών. Συγκεκριμένα, πρόκειται για μελέτη περίπτωσης που αφορά στο συμβουλευτικό κέντρο του Δήμου Αλεξανδρούπολης, του Δήμου Κομοτηνής και του Δήμου Καβάλας. Στο πλαίσιο της διερεύνησης αυτής, αρχικά πραγματοποιείται θεωρητική έρευνα πάνω στο θέμα της βίας κατά των γυναικών και των δομών που είναι αρμόδιες για την αντιμετώπισή της, ενώ, στη συνέχεια, πραγματοποιείται ποιοτική έρευνα για την προαναφερθείσα περίπτωση, ώστε να εξαχθούν χρήσιμα για την ήδη υπάρχουσα γνώση συμπεράσματα.

Σήμερα, το θέμα της βίας κατά των γυναικών, σε ενδοοικογενειακό πλαίσιο και όχι μόνο, αποτελεί όλο και περισσότερο αντικείμενο μελέτης, δεδομένου ότι στις περισσότερες κοινωνίες όλο και αυξάνονται τα φαινόμενα αυτά. Μάλιστα, κατά τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας έχουμε γίνει μάρτυρες πολυάριθμων γυναικοκτονιών, αλλά και περιστατικών γενικότερης βίας, η οποία έχει έμφυλα χαρακτηριστικά. Για το λόγο αυτό, σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, αλλά και του εξωτερικού, λειτουργούν κοινωνικές δομές για τις γυναίκες που υφίστανται βία και κακοποίηση, οι οποίες έχουν συμβουλευτικό, αλλά και θεραπευτικό χαρακτήρα και αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών, καθώς και στην αποκατάσταση της ψυχικής και σωματικής υγείας των γυναικών αυτών.

Ωστόσο, η λειτουργία των δομών αυτών δεν είναι πάντοτε επαρκής και αποτελεσματική, με αποτέλεσμα το κοινωνικό αυτό πρόβλημα να παραμένει έντονο. Για όλους τους λόγους αυτούς, θεωρούμε ότι είναι σημαντική η διερεύνηση ενός τέτοιου θέματος, καθώς αυτή θα ήταν δυνατόν να προσφέρει σημαντικές πληροφορίες, όσον αφορά στη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα των δομών αυτών, καθώς και στα προβλήματα τα οποία αυτές αντιμετωπίζουν.

Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη, ένα θεωρητικό και ένα ερευνητικό. Στο πρώτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας, καθώς και η γενικότερη θεωρία στην οποία βασίζεται η έρευνα, ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο, πραγματοποιείται επισκόπηση της διεθνούς και της ελληνικής βιβλιογραφίας πάνω σε διαστάσεις του εξεταζόμενου θέματος. Όσον αφορά στο ερευνητικό μέρος, αρχικά, παρουσιάζεται η μεθοδολογία και περιγράφεται το πλαίσιο ανάλυσης της έρευνας, ενώ,

στη συνέχεια, ακολουθεί η μελέτη περίπτωσης, με την παρουσίαση – αρχικά- των αποτελεσμάτων και, στη συνέχεια, την ανάλυση τους. Τέλος, αναφέρονται οι περιορισμοί οι οποίοι υπήρξαν κατά τη διεξαγωγή της εν λόγω έρευνας, ενώ συνοψίζονται τα σημαντικότερα συμπεράσματα τα οποία προέκυψαν.

Μέρος Α' : Θεωρητική μελέτη

Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό πλαίσιο

Στο πρώτο αυτό κεφάλαιο της μελέτης, εξετάζονται σε θεωρητικό επίπεδο διαστάσεις του επιλεγμένου προς ανάλυση θέματος, ώστε να διαμορφωθεί το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας. Ειδικότερα, επιχειρείται εννοιολογικός προσδιορισμός των όρων που αποτελούν κλειδιά για τη μελέτη, ενώ στη συνέχεια, αναλύεται σε θεωρητικό επίπεδο το ζήτημα της βίας κατά των γυναικών, όπως αυτή εκδηλώνεται στις σύγχρονες κοινωνίες. Έπειτα, παρουσιάζονται ζητήματα τα οποία αφορούν στις δομές που υπάρχουν σήμερα οι οποίες έχουν ως αρμοδιότητα την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών, καθώς και στο ρόλο τον οποίον αυτές διαδραματίζουν.

1.1 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί

Το θέμα το οποίο μελετά η παρούσα εργασία αφορά στη βία και την κακοποίηση των γυναικών. Η βία είναι ένα φαινόμενο το οποίο εκδηλώνεται σε όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες και σε όλες τις εποχές, με θύματα διάφορα άτομα ή κοινωνικές ομάδες. Πρόκειται για ένα φαινόμενο πολυδιάστατο το οποίο έχει πολλές μορφές, πολλές αιτίες και συνέπειες.

Ως βία θα ήταν δυνατόν να οριστεί η οδυνηρή πίεση, σωματική, ψυχολογική, συναισθηματική, που υφίσταται ένα άτομο, επειδή είναι αυτό που είναι και εκφράζεται με συγκεκριμένο τρόπο, την οποία υφίσταται από ένα άλλο άτομο ή ομάδα ατόμων ή από φορείς εξουσίας (είτε νόμιμης είτε καταχρηστικής), οι οποίοι βέβαια υπερτερούν σε ισχύ. Σκοπός της βίας είναι το θύμα είτε να πάψει να είναι αυτό που είναι είτε να συμμορφωθεί σε αυτό που του επιτάσσουν. Η βία είναι δυνατόν να έχει τις εξής μορφές (Αρτινοπούλου, 2009; 2001):

- Ψυχολογική
- Σωματική
- Σεξουαλική
- Λεκτική

Ένας όρος που είναι άμεσα συνδεδεμένος και χρησιμοποιείται ως συνώνυμος της βίας είναι αυτός της κακοποίησης. Όπως φαίνεται και από τα σύνθετη αυτή λέξη (κακό + ποιώ), σημαίνει ότι κάποιος κάνει κάτι κακό σε κάποιον άλλο. Κάποιες από

τις διαστάσεις της κακοποίησης είναι η άσκηση βίας, η παραμέληση, η παραβίαση των δικαιωμάτων ενός ατόμου ή μίας ομάδας, η εκμετάλλευση και η πρόκληση βλάβης. Θύματα της κακοποίησης είναι συνήθως ευάλωτα άτομα ή ομάδες, όπως οι γυναίκες, τα παιδιά, οι ηλικιωμένοι, τα ΑμεΑ και οι μειονοτικές ομάδες (WHO, 1999).

Ένας ακόμη όρος ο οποίος θα πρέπει να προσδιοριστεί εννοιολογικά είναι η έμφυλη βία, η οποία αφορά στις σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων. Η έμφυλη βία είναι ένα καθημερινό, παγκόσμιο φαινόμενο, το οποίο έχει ως θύματα στη συντριπτική πλειοψηφία γυναίκες και νεαρά κορίτσια, αλλά και άτομα με διαφορετική έμφυλη ταυτότητα, όπως ομοφυλόφιλα και διεμφυλικά. Πρόκειται για οποιαδήποτε επιβλαβή πράξη, η οποία στρέφεται κατά της αξιοπρέπειας και της ακεραιότητας των θυμάτων και είναι δυνατόν να εκδηλωθεί τόσο σε ιδιωτικό όσο και σε δημόσιο χώρο, στρεφόμενη εναντίον της θέλησης του ατόμου. Η έμφυλη βία από τις άλλες μορφές βίας, αφού έχει την αφετηρία της στην ιστορικά διαπιστωμένη ανισότητα στις σχέσεις κοινωνικής ισχύος/εξουσίας μεταξύ ανδρών και γυναικών, η οποία οδηγεί στην κυριαρχία των ανδρών και στις διακρίσεις εις βάρος των γυναικών.

Οι κοινωνικές δομές αποτελούν ποικίλες δομές οι οποίες έχουν σκοπό να προωθήσουν το κοινό συμφέρον και να βοηθήσουν ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Οι δομές αυτές είναι δυνατόν να λειτουργούν σε διάφορα επίπεδα, ενώ, κατά τα τελευταία χρόνια, στο πλαίσιο της αποκέντρωσης, λειτουργούν πολλές δομές σε επίπεδο τοπικό και περιφερειακό. Κάποιες από τις δομές αυτές είναι αρμόδιες για την προστασία των κακοποιημένων γυναικών και για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας και λειτουργούν σε επίπεδο δήμων (Χλέπας, 2014).

1.2 Η βία κατά των γυναικών στις σύγχρονες κοινωνίες

Η βία κατά των γυναικών αποτελεί ένα φαινόμενο το οποίο συναντάται σε πολλές εποχές και σε πολλές ανθρώπινες κοινωνίες, στο πλαίσιο κυρίως της κυριαρχίας ενός πατριαρχικού μοντέλου οργάνωσης της κοινωνίας. Σήμερα, μετά από πολλούς αιώνες και πολλούς αγώνες και διεκδικήσεις για την ισότητα μεταξύ των δύο φύλων, θεσμικά αυτή αναγνωρίζεται, καθώς και τα δύο φύλα έχουν ίσα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα. Παρόλα αυτά, η βία κατά των γυναικών είναι ένα φαινόμενο το οποίο βρίσκεται σε έξαρση, κάτι που καταδεικνύει ότι, σε πρακτικό επίπεδο, η ισότητα δεν έχει επιτευχθεί.

Η βία κατά των γυναικών, η οποία περιλαμβάνει εγκληματικές συμπεριφορές οι οποίες επηρεάζουν δυσανάλογα τις γυναίκες, όπως η σεξουαλική επίθεση, ο βιασμός και η ενδοοικογενειακή βία, αποτελεί καταπάτηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των γυναικών που αφορούν στην αξιοπρέπεια, στην ισότητα και στην πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Ο αντίκτυπος της βίας κατά των γυναικών δεν είναι αισθητός μόνο τις γυναίκες που έχουν πέσει θύματα, καθώς επηρεάζει τις οικογένειες, τους φίλους και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο (EU, 2014).

Παρά τις καταστροφικές επιπτώσεις της βίας κατά των γυναικών, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και όσοι ασχολούνται με το θέμα αυτό εξακολουθούν σε πολλά κράτη μέλη της Ε.Ε., αλλά και σε άλλες χώρες να έχουν έλλειψη επαρκών στοιχείων για την έκταση και τη φύση του ζητήματος. Αυτό συμβαίνει γιατί οι γυναίκες σε μεγάλο βαθμό δεν καταγγέλλουν τη βία εις βάρος τους, για διάφορους λόγους, ενώ δεν φαίνεται να έχουν επαρκή υποστήριξη από την κοινωνία και τη δικαιοσύνη (EU, 2014).

Οι διεθνείς οργανισμοί εκτιμούν ότι το φαινόμενο της βίας κατά των γυναικών, μέσα και από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί είναι ιδιαίτερα οξύ. Μάλιστα, φαίνεται πως μεγάλο ποσοστό γυναικών αντιμετωπίζουν φαινόμενα βίας ως ανήλικες, είτε η βία αυτή είναι σωματική είτε σεξουαλική. Παρά το γεγονός ότι μεγάλο ποσοστό γυναικών δεν καταγγέλλει τα περιστατικά βίας, κατά την περίοδο της πανδημίας, οι καταγγελίες και οι κλήσεις σε γραμμές βοήθειας αυξήθηκαν σε μεγάλο βαθμό. Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι μεγάλο ποσοστό της βίας κατά των γυναικών εκδηλώνεται εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος, αν και μπορεί να εκδηλωθούν περιστατικά και σε άλλα πλαίσια (Καρατράντος, 2020).

Το ζήτημα της βίας κατά των γυναικών απασχολεί σήμερα σε μεγάλο βαθμό τους ειδικούς των πολιτικών και κοινωνικών επιστημών, ενώ θεωρείται πρωτίστως ένα ζήτημα κουλτούρας, όπως άλλωστε είναι και γενικότερα, το φαινόμενο της βίας. Για το λόγο αυτό, αναδεικνύεται η ανάγκη αλλαγής της κουλτούρας του γενικότερου κοινωνικού συνόλου, μέσα από τη συνεργασία πολλών δημόσιων και ιδιωτικών φορέων. Η αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών είναι ζήτημα που θα πρέπει να απασχολεί διάφορους φορείς τόσο σε τοπικό, όσο σε εθνικό και σε διεθνές επίπεδο, ενώ θα πρέπει να ληφθούν σημαντικά μέτρα, ώστε μακροπρόθεσμα, τέτοια φαινόμενα να μπορούν να προλαμβάνονται. Προς αυτή την κατεύθυνση, ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο θα καλούνται να διαδραματίσουν οι πολίτες, οι οποίοι θα πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στις κοινωνίες (Καρατράντος, 2020).

1.3 Δομές για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών

Η βία και η κακοποίηση των γυναικών είναι ένα θέμα το οποίο σήμερα απασχολεί όλο και περισσότερο τις κοινωνίες, καθώς πρόκειται για ένα φαινόμενο το οποίο όλο και οξύνεται, με αποτέλεσμα να γεννώνται διάφοροι προβληματισμοί. Όλο και περισσότερες γυναίκες σήμερα, τόσο ενήλικες όσο και ανήλικες, πέφτουν θύματα βίας και κακοποίησης, με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι ανάγκες τους για υποστήριξη και προστασία. Για το λόγο αυτό, σήμερα, λειτουργούν διάφορες δομές οι οποίες αποσκοπούν στη συμβουλευτική υποστήριξη των γυναικών αυτών, καθώς και στην προστασία και στην αποκατάστασή τους.

Η πρόληψη της βίας και της γυναικείας κακοποίησης απαιτεί μία πολιτική, υπηρεσιακή και κοινωνική αλυσίδα συντονισμού. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει ανάγκη συνεργασίας μεταξύ πολλών και διαφορετικών πολιτικών και πρωτοβουλιών, αλλά και συστηματική οργάνωση δράσεων στην οικογένεια, στο σχολείο, στο χώρο εργασίας, αλλά και γενικότερα σε επίπεδο κοινωνίας. Επίσης, η λειτουργία συμβουλευτικών κέντρων και άλλων κοινωνικών δομών για τα θύματα της έμφυλης βίας φαίνεται πως είναι απαραίτητη (Καρατράντος, 2020).

Η Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων έχει οργανώσει ένα πανελλαδικό δίκτυο από δομές που είναι αρμόδιες για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας, της κακοποίησης και των διακρίσεων που υπάρχουν κατά των γυναικών. Το δίκτυο αυτό περιλαμβάνει διάφορες δομές, οι οποίες είναι οι ακόλουθες:

- 14 συμβουλευτικά κέντρα για τα οποία είναι αρμόδιο το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ).
- 28 συμβουλευτικά κέντρα για τα οποία είναι αρμόδιοι οι Δήμοι εντός των οποίων λειτουργούν.
- Ένα συμβουλευτικό κέντρο για το οποίο είναι αρμόδια η Γενική Γραμματεία.

Εκτός από τα συμβουλευτικά κέντρα που προαναφέρθηκαν, το δίκτυο περιλαμβάνει ξενώνες φιλοξενίας κακοποιημένων γυναικών μαζί με τα παιδιά τους, οι οποίες κινδυνεύουν στον κοινωνικό τους περίγυρο, καθώς και μία γραμμή έκτακτης ανάγκης, τη γραμμή SOS 15900. Τέλος, στο ίδιο δίκτυο περιλαμβάνεται και ο

ιστότοπος metoogreece.gr, μέσω του οποίου προσφέρονται υπηρεσίες σε γυναίκες όσον αφορά την σεξουαλική παρενόχληση, την κακοποίηση και την εξουσιαστική βία που τους ασκείται.

Στα συμβουλευτικά κέντρα γίνονται δεκτές γυναίκες που είναι θύματα σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης, ψυχολογικής και λεκτικής βίας, καθώς και διακρίσεων. Πιο συγκεκριμένα, οι πιο συχνές περιπτώσεις είναι γυναίκες – θύματα ενδο- οικογενειακής ή συντροφικής βίας, βιασμών, σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας ή σε δημόσιο χώρο, θύματα πορνείας, παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης, με σκοπό το κέρδος. Στα κέντρα αυτά παρέχεται δωρεάν συμβουλευτική υποστήριξη από ειδικούς. Κάποιες από τις υπηρεσίες οι οποίες παρέχονται εκεί είναι οι εξής (ΚΕΘΙ, 2020):

- Ενημέρωση και παροχή σημαντικών πληροφοριών
- Εργασιακή συμβουλευτική
- Κοινωνική συμβουλευτική
- Νομική συμβουλευτική
- Διερμηνεία και διαμεσολάβηση για μετανάστριες και πρόσφυγες
- Ευαισθητοποίηση της ευρύτερης κοινωνίας πάνω σε θέματα βίας, κακοποίησης και έμφυλων ανισοτήτων
- Νομική εκπροσώπηση
- Συνεργασία με άλλες αναγκαίες δομές (δικαστήρια, εισαγγελική αρχή, αστυνομία, νοσοκομεία, κέντρα προστασίας παιδιών κ.ο.κ.)

Τα συμβουλευτικά κέντρα των δήμων αποτελούν δομές οι οποίες είναι ιδιαίτερα χρήσιμες στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Αντίστοιχες δομές λειτουργούν σε πολλές χώρες και έχουν βοηθήσει σε μεγάλο βαθμό πολλές γυναίκες που είναι θύματα έμφυλης βίας και κακοποίησης. Ειδικά κατά τα τελευταία χρόνια, που το κοινωνικό αυτό πρόβλημα βρίσκεται σε μεγάλη έξαρση, η λειτουργία των δομών αυτών είναι απαραίτητη, παρά το γεγονός ότι δεν αρκεί μόνο αυτή.

Κεφάλαιο 2: Βιβλιογραφική επισκόπηση

Στο παρόν κεφάλαιο, πραγματοποιείται ανασκόπηση της συναφούς με το θέμα διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας, ώστε να κατανοηθούν διάφορες διαστάσεις του θέματος μέσα από τα ήδη υπάρχοντα ερευνητικά ευρήματα και να αναζητηθούν τυχόν ερευνητικά κενά που θα πρέπει να καλυφθούν σε μελλοντικό χρόνο. Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας συμβάλλει καθοριστικά και στο σχεδιασμό και τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας, καθώς διαμορφώνει το θεωρητικό της υπόβαθρο.

2.1 Επισκόπηση της διεθνούς έρευνας

Η διεθνής έρευνα πάνω στο θέμα της βίας και της κακοποίησης των γυναικών είναι μεγάλη και πραγματοποιείται εδώ και πολλές δεκαετίες. Οι πρώτες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν πάνω στο θέμα αυτό εστίαζαν στις ίδιες τις γυναίκες οι οποίες απευθύνονταν σε δομές υποστήριξης, καθώς και στους άνδρες οι οποίοι είχαν κατηγορηθεί για κακοποίηση ή για απόπειρα βίαιων πράξεων. Επίσης, τέτοιες έρευνες επιχείρησαν την ανάλυση και την κατανόηση του φαινομένου της ενδο-οικογενειακής βίας και συνέβαλαν στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, αλλά και στη δημιουργία περισσότερων υποστηρικτικών δομών (Johnson, 1988).

Σημαντική στη διεθνή έρευνα είναι η προσφορά ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, η οποία οργάνωσε σχέδιο ερευνητικών προγραμμάτων τα οποία πραγματοποιήθηκαν σε διάφορες χώρες του κόσμου. Στόχοι των προγραμμάτων αυτών είναι η παρακολούθηση του επιπολασμού της ενδο-οικογενειακής βίας, η μελέτη των επιπτώσεων που έχει η βία και η κακοποίηση στη γυναικεία υγεία, καθώς και να επισημάνει τους παράγοντες κινδύνου και τους παράγοντες προστασίας. Επιπλέον, άλλος στόχος των προγραμμάτων αυτών ήταν η παρουσίαση στρατηγικών για την προστασία των γυναικών από τη βία και την κακοποίηση (WHO, 1995).

Οι Wells, et al. (2019) διερεύνησαν την έμφυλη βία κατά των γυναικών προσφύγων και των αιτουσών άσυλο, ώστε να φωτίσουν τη διάσταση αυτή του φαινομένου. Αφού παρουσίασαν θεωρητικά ζητήματα πάνω στο θέμα αυτό, περιέγραψαν αναλυτικά τη νομοθεσία η οποία ισχύει, σε εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο για τις γυναίκες πρόσφυγες. Οι επιπτώσεις της έμφυλης βίας κατά των γυναικών προσφύγων είναι πολλές και σοβαρές και διακρίνονται σε κοινωνικές, οικονομικές, νομικές, αλλά και επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική υγεία. Οι

γυναίκες πρόσφυγες μάλιστα, δέχονται διάφορες μορφές έμφυλης βίας, όπως είναι η ενδο- οικογενειακή, η ψυχολογική και η σεξουαλική. Επιπλέον, δεδομένου ότι οι περισσότερες κατάγονται από μουσουλμανικές χώρες, όπου κυριαρχεί συγκεκριμένη νοοτροπία, υπάρχουν περιστατικά εγκλημάτων τιμής, περιστατικά ακρωτηριασμού των γεννητικών οργάνων, καθώς και περιστατικά εμπορίας και παράνομης διακίνησης. Σήμερα, γίνονται προσπάθειες αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών προσφύγων, με τη δημιουργία διάφορων δομών, αλλά και με την εκπαίδευση των ίδιων, ώστε να αναπτύξουν τρόπους αυτοφροντίδας. Στην προσπάθεια της πρόληψης και αντιμετώπισης, θα πρέπει μάλιστα να συμμετάσχουν και άνδρες πρόσφυγες, ώστε κι εκείνοι να αποκτήσουν μία διαφορετική νοοτροπία. Τέλος, οι ερευνητές προτείνουν διάφορες στρατηγικές για την πρόληψη και προστασία των γυναικών προσφύγων, ώστε το φαινόμενο να περιοριστεί.

Η βία κατά των γυναικών και παιδιών αποτελεί παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και, είναι, σε παγκόσμιο επίπεδο, μία από τις πιο συχνές παραβιάσεις τους. Το φαινόμενο μάλιστα είναι ιδιαίτερα οξύ και στις χώρες της Ευρώπης. Η κύρια αιτία φυσικών και ψυχικών τραυμάτων από τα οποία υποφέρουν γυναίκες και παιδιά είναι η βία που ασκείται στο οικογενειακό περιβάλλον, ενώ μάλιστα, πολλές έρευνες δείχνουν ότι το ποσοστό γυναικών που είναι αποδέκτες βίας στην Ευρώπη είναι μεγάλο και προέρχεται από άτομα από τον άμεσο κοινωνικό περίγυρο. Οι δράστες της έμφυλης βίας, εκτός από κάποιες εξαιρέσεις, είναι άνδρες, σύζυγοι, σύντροφοι, πατέρες και αδελφοί, αλλά και εργοδότες ή συνάδελφοι. Πολλές γυναίκες και παιδιά που κακοποιούνται στην οικογένεια, αναγκάζονται να φύγουν από το σπίτι, ώστε να προστατευθούν και, για το λόγο αυτό, λειτουργούν σε όλη την Ευρώπη διάφοροι ξενώνες και καταφύγια για τα θύματα της ενδο- οικογενειακής βίας (Catty, 2008).

Τα καταφύγια αποτελούν ένα θεσμό – κλειδί στον αγώνα για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και παιδιών. Από τότε που ιδρυθήκαν τα πρώτα καταφύγια στις αρχές της δεκαετίας του 1970, ο ρόλος τους ήταν σημαντικός στην κοινωνική ανάπτυξη, όχι μόνο με το να προσφέρουν σε γυναίκες και παιδιά ένα ασφαλές περιβάλλον αλλά και με την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ευαισθητοποίηση των κοινωνιών. Το κοινωνικό φαινόμενο της βίας κατά γυναικών και παιδιών ήταν στην Ευρώπη ένα θέμα ταμπού για πολλά χρόνια, μέχρι τη δεκαετία του 1970, όταν άρχισαν να δημιουργούνται οι πρώτες δομές στη δυτική Ευρώπη, αλλά και σε άλλες χώρες, μέχρι τη δεκαετία του 1990. Σήμερα, λειτουργούν σε όλη την Ευρώπη

περίπου 1500 καταφύγια, τα οποία παρέχουν τις υπηρεσίες τους στις κακοποιημένες γυναίκες, αλλά και στα παιδιά που έχουν πέσει θύματα της ενδοοικογενειακής βίας (Catty, 2008).

Ο Boesten (2006) διεξήγαγε έρευνα η οποία αφορά στην κοινωνική πολιτική, την ενδοοικογενειακή βία και τις οργανώσεις οι οποίες λειτουργούν στο Περού για τις κακοποιημένες γυναίκες. Πιο συγκεκριμένα, στην εν λόγω μελέτη, διερευνάται ο βαθμός στον οποίον οι γυναίκες του Περού έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν ένα θεσμικό πλαίσιο που έχει οργανωθεί για την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας, παρά τα διάφορα μειονεκτήματα τα οποία απαντώνται. Οι δομές αυτές που λειτουργούν στο Περού υποδέχονται γυναίκες που είναι θύματα ενδοοικογενειακής βίας, ενώ αποσκοπούν στη μεταμόρφωση των αυταρχικών μορφών επικοινωνίας που επικρατούν στο οικογενειακό περιβάλλον και στην ευρύτερη κοινωνία. Η έρευνα ήταν ποιοτική και χρησιμοποιήθηκε το εργαλείο της συνέντευξης, ενώ σε αυτή συμμετείχαν γυναίκες από τρεις πόλεις του Περού. Με βάση τα ευρήματα της έρευνας, προκύπτει ότι ο εκδημοκρατισμός από τα πάνω είναι δυνατόν να οδηγήσει σε μικρού βαθμού μετασχηματισμούς στο χώρο της κοινωνικής πολιτικής. Για το λόγο αυτό, φαίνεται ότι θα πρέπει οι κοινωνικές δομές να εστιάσουν στον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας από τα κάτω.

Ο Murray (2011) ασχολήθηκε με το ζήτημα της βίας εναντίον των άστεγων γυναικών. Ο προβληματισμός ο οποίος τον οδήγησε στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος είναι το γεγονός ότι, κατά τα τελευταία χρόνια, όλο και περισσότεροι προβληματισμοί εγείρονται όσον αφορά στον έμφυλο χαρακτήρα της βίας κατά των αστεγών στην Αυστραλία. Στην Αυστραλία έχουν χρηματοδοτηθεί διάφορες δομές και δράσεις για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, ωστόσο στις υπηρεσίες αυτές δεν έχουν πρόσβαση όλες οι γυναίκες, καθώς είτε δεν είναι άστεγες λόγω της ενδοοικογενειακής βίας είτε υποπίπτουν σε άλλα θεσμικά κενά. Όπως είναι φυσικό, οι άστεγες γυναίκες είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στη βία. Ο ερευνητής εξετάζει τις εμπειρίες των γυναικών αυτών, καθώς και τις επιπτώσεις τους στην κοινωνική πολιτική της χώρας. Πρόκειται για μία ποιοτική έρευνα στην οποία συμμετείχαν 29 γυναίκες, μέσα από τις απαντήσεις των οποίων προκύπτει ότι είναι μεγάλη ανάγκη να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στην πολιτική για την εξασφάλιση της ασφάλειας των άστεγων γυναικών.

Ο Purvin (2007) ασχολήθηκε επίσης με ζητήματα που αφορούν στη βία κατά των γυναικών. Πιο συγκεκριμένα, εξέτασε την πολιτική της πρόνοιας, καθώς και το βαθμό στον οποίον οι γυναίκες με χαμηλά εισοδήματα είναι ευάλωτες στην ενδοοικογενειακή βία. Αρχική παραδοχή του ερευνητή είναι το γεγονός ότι οι γυναίκες από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα οι οποίες έχουν χαμηλό εισόδημα έχουν μεγαλύτερες ανάγκες για τις οποίες αναγκάζονται να απευθυνθούν στις υπηρεσίες και τις δομές της κρατικής πρόνοιας. Η μελέτη διερεύνηση τον αντίκτυπο που έχει η αλληλεπίδραση κακοποιημένων μητέρων με τις πολιτικές πρόνοιας, όσον αφορά στην ικανότητα να προστατεύσουν τον εαυτό τους και τα παιδιά τους από την ενδοοικογενειακή βία. Πρόκειται για ποιοτική έρευνα η οποία αξιοποίησε τις μεθόδους της συνέντευξης και της παρατήρησης για τη συλλογή των δεδομένων. Τα δεδομένα τα οποία συγκεντρώθηκαν δείχνουν ότι κάποιες από τις πολιτικές πρόνοιας που υιοθετούνται έχουν θετικές επιδράσεις σχετικά με την ευαλωτότητα των γυναικών, ενώ άλλες επιδεινώνουν την κατάστασή τους σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία. Επίσης, φαίνεται πως υπάρχει ανάγκη περαιτέρω έρευνας πάνω στο θέμα, καθώς και σύνδεσή του με άλλες κοινωνικές προεκτάσεις οι οποίες αφορούν στην απασχόληση και στο εισόδημα.

Η Zufferey, σε δύο έρευνές της (2011; 2017), ασχολήθηκε με ζητήματα που αφορούν στους άστεγους, στις κοινωνικές πολιτικές που υιοθετούνται για την προστασία και την αποκατάστασή τους, καθώς και με το ζήτημα της κοινωνικής εργασίας, παρουσιάζοντας τα ζητήματα αυτά με διατομεακό τρόπο. Στις μελέτες της αυτές αναδεικνύεται η αναγκαιότητα παροχής κοινωνικής εργασίας για τους άστεγους, ώστε αυτοί να προστατεύονται και να είναι σε θέση να βιοπορίζονται και να εντάσσονται στο κοινωνικό τους περιβάλλον. Μάλιστα, γενικότερα παραδέχεται, μέσα από τα ευρήματα της δικής της, αλλά και άλλων ερευνών, ότι η κοινωνική εργασία αποτελεί μία ενδεδειγμένη πολιτική η οποία θα πρέπει να στρέφεται γενικότερα προς τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, οι οποίες αναφέρθηκαν παραπάνω. Άλλωστε, οι γυναίκες αποτελούν μία ευάλωτη κοινωνική ομάδα η οποία είναι εκτεθειμένη στη βία και την κακοποίηση, ειδικά στις περιπτώσεις που είναι ταυτόχρονα και άστεγες. Για το λόγο αυτό, η κοινωνική εργασία αποτελεί μία από τις σημαντικότερες κοινωνικές πολιτικές που θα πρέπει να υιοθετούνται από τα κράτη, ώστε να αντιμετωπίζονται τα φαινόμενα της βίας και της κακοποίησης των γυναικών.

Μέσα από τα παραπάνω, είναι δυνατόν να διαπιστώσει κανείς ότι η διεθνής έρευνα έχει ασχοληθεί με ποικίλες διαστάσεις του θέματος της βίας και της κακοποίησης των γυναικών. Το γεγονός αυτό, μάλιστα, αποδεικνύει ότι η έμφυλη βία αποτελεί ένα φαινόμενο που είναι παγκόσμιο και δεν περιορίζεται μόνο σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα. Για το λόγο αυτό, όλα τα κράτη θα πρέπει να υιοθετούν ανάλογες πολιτικές τόσο για την αντιμετώπιση όσο και για την πρόληψη του φαινομένου.

2.2 Επισκόπηση της εγχώριας έρευνας

Η Κυριακοπούλου (2019) διερεύνησε τις απόψεις και τις εμπειρίες των επαγγελματιών που εργάζονται στα συμβουλευτικά κέντρα των δήμων πάνω στο θέμα της κακοποίησης που υφίστανται οι γυναίκες. Σκοπός της έρευνάς της ήταν η διερεύνηση των στάσεων των κακοποιημένων γυναικών που απευθύνονται στα συμβουλευτικά κέντρα, μέσα από τις εμπειρίες των εργαζομένων σε αυτά. Κάποιες από τις διαστάσεις του θέματος αυτού αφορούν στο ρόλο που έχει διαδραματίσει η πολύχρονη οικονομική κρίση στην αύξηση του φαινομένου της έμφυλης βίας, καθώς και ο ρόλος του νόμου σε σχέση με τις αποφάσεις και τις κινήσεις τους. Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα, με ανάλυση περιεχομένου, με συμμετέχοντες εννέα εργαζόμενους στα συμβουλευτικά κέντρα της Αθήνας και του δήμου Κερατσινίου- Δραπετσώνας.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, η οικονομική κρίση δεν θεωρείται παράγοντας για την αύξηση των περιστατικών ενδο- οικογενειακής και συντροφικής βίας. Ωστόσο, επειδή συμβάλλει στην αύξηση της ανεργίας, πολλοί σύζυγοι ή σύντροφοι που είναι άνεργοι, παρουσιάζουν συμπτώματα άγχους, έντασης, στρες και ανασφάλειας, με αποτέλεσμα να εκδηλώνουν βίαιη συμπεριφορά απέναντι στη σύντροφό τους. Ακόμη, η οικονομική κρίση έχει προκαλέσει αύξηση της ανεργίας και στο γυναικείο φύλο, με αποτέλεσμα οι γυναίκες να δυσκολεύονται να φύγουν από τη βίαιη σχέση, όταν δεν είναι οικονομικά ανεξάρτητες. Πάντως, το 50% των γυναικών που επισκέπτονται τα συμβουλευτικά κέντρα είναι γυναίκες που παρά την οικονομική τους ανεξαρτησία, παραμένουν σε κακοποιητικές σχέσεις (Κυριακοπούλου, 2019).

Πολλές γυναίκες προσαρμόζονται στη βία για πολλά χρόνια, καθώς αποτελεί ένα κομμάτι της ζωής τους, της καθημερινότητας τους και το έχουν αποδεχθεί. Επίσης, πιστεύουν ότι πρέπει να δίνουν ευκαιρία στη σχέση τους, αισθάνονται ενοχές και νιώθουν υπεύθυνες για τη βίαιη συμπεριφορά του συντρόφου τους. Ένα άλλο ποσοστό γυναικών έχει μεγαλώσει με στερεοτυπικές αντιλήψεις και θεωρεί ότι δεν πρέπει να αφήσει την οικογένεια του και να υπομείνει τη συμπεριφορά του κακοποιητή συντρόφου. Η γυναίκα μέσα στη σχέση χάνει τον εαυτό της και η επίδραση στη ψυχική και σωματική της υγεία είναι καθοριστικής σημασίας. Επιπροσθέτως, πολλές είναι οι γυναίκες οι οποίες δέχονται καθημερινά ψυχολογική βία, με αρνητικές συνέπειες στην αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμησή τους (Κυριακοπούλου, 2019).

Σε άλλη ελληνική έρευνα (Ζουλινάκη και συν., 2003), η οποία πραγματοποιήθηκε, επιχειρήθηκε η επισήμανση της συχνότητας του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας και, πιο συγκεκριμένα τη βία του συζύγου ή του συντρόφου κατά της γυναίκας. Πιο συγκεκριμένα, διερευνήθηκε το είδος της βίας την οποία δέχεται η γυναίκα μέσα στην οικογένεια, η αντίδραση της ίδιας στη συγκεκριμένη κατάσταση, ενώ ακόμη αναζητήθηκαν λύσεις για την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας. Πρόκειται για μία περιγραφική επιδημιολογική έρευνα, στην οποία συμμετείχαν 1200 γυναίκες από 18 έως 60 ετών από διάφορες περιοχές της χώρας, οι οποίες επιλέχθηκαν με βάση την τυχαία πολυσταδιακή δειγματοληψία.

Τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν ότι, παρά το γεγονός ότι η οικογένεια αποτελεί έναν ισχυρό θεσμό στη χώρα μας, ωστόσο, βρίσκεται στο μεταίχμιο από την παραδοσιακή οικογένεια στη μετα- νεωτερική. Στην πλειονότητά τους, οι γυναίκες δεν αντιμετωπίζουν φαινόμενα ενδο- οικογενειακής βίας. Οι μορφές βίας που δέχονται οι γυναίκες είναι κυρίως ψυχολογική και λεκτική, κάτι που πολλές από αυτές δεν αναγνωρίζουν ως βία, ενώ δεν λείπουν και τα φαινόμενα σωματικής και σεξουαλικής βίας. Επίσης, οι γνώμες των γυναικών διαφοροποιούνται από μία γεωγραφική περιοχή σε άλλη, καθώς, στις αστικές περιοχές οι περισσότερες θεωρούν βία κάθε καταχραστική συμπεριφορά σε σχέση με τις αγροτικές περιοχές. Ένα ακόμη σημαντικό εύρημα είναι ότι οι γυναίκες που δέχονται την περισσότερη βία είναι εκείνες που βρίσκονται σε διάσταση (Ζουλινάκη και συν., 2003).

Οι Παπάζογλου και συν. (2020) συνέταξαν την πρώτη ετήσια έκθεση για τη βία κατά των γυναικών, σε μία χρονική περίοδο όπου η βία φαίνεται να αυξάνεται, όπως και οι γυναικοκτονίες. Αρχικά, παρουσιάστηκε το διεθνές, το ευρωπαϊκό και το εθνικό νομικό πλαίσιο σχετικά με τα δικαιώματα των γυναικών και την αντιμετώπιση της έμφυλης, βίας, περιγράφηκαν οι δομές και οι δράσεις της ΓΓΟΠΠΦ, ώστε να ενημερωθεί αναλυτικά το κοινό, μέσα και από τη χρήση στατιστικών στοιχείων. Ένα σημαντικό θέμα το οποίο επίσης διερευνήθηκε και παρουσιάστηκε στην έκθεση αφορά στις δράσεις που πραγματοποιήθηκαν και στα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία τα οποία αφορούν στην αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών κατά τη διάρκεια του lockdown λόγω της πανδημίας του Covid- 19.

Πιο συγκεκριμένα, η ΓΓΟΠΠΦ ανταποκρίθηκε εγκαίρως στις ανάγκες των γυναικών που έπεσαν θύματα έμφυλης βίας κατά την πρώτη περίοδο έξαρσης της

πανδημίας του Covid-19, μέσα από την εφαρμογή ποικίλων δράσεων. Βασικός της σκοπός κατά την διάρκεια των έκτακτων μέτρων ήταν η διαφύλαξη της υγείας τόσο των εργαζομένων όσο και των εξυπηρετούμενων, καθώς και η διατήρηση της λειτουργίας των Συμβουλευτικών Κέντρων και των Ξενώνων Φιλοξενίας και η ανοιχτή πρόσβαση σε υπηρεσίες για τις γυναίκες που έχουν ανάγκη υποστήριξης και προστασίας από την έμφυλη βία. Σημαντικός ήταν άλλωστε και ο ρόλος της γραμμής SOS 15900. Επίσης, στους εργαζόμενους στις διάφορες δομές δόθηκε η δυνατότητα τηλεργασίας και εξ αποστάσεως διαχείρισης περιπτώσεων, ενώ παράλληλα υιοθετήθηκε το μέτρο της φιλοξενίας σε ασφαλή καταλύματα και ξενώνες, ενώ εξασφαλίστηκε και η ασφαλής μετακίνηση των γυναικών και των παιδιών τους. Άλλα σημαντικά στοιχεία που επιτεύχθηκαν ήταν η ενημέρωση των πολιτών και άλλων οργανισμών με τους οποίους η Γραμματεία συνεργάζεται, καθώς και η τήρηση των μέτρων ασφαλείας, ώστε να προληφθεί η μετάδοση του ιού (Παπάζογλου και συν., 2020).

Μέρος Β΄: Διεξαγωγή της έρευνας

Το δεύτερο μέρος της εργασίας είναι το ερευνητικό μέρος, στο οποίο, αρχικά περιγράφεται το μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας και στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα τα οποία προέκυψαν από τη διεξαγωγή της. Έπειτα, πραγματοποιείται ανάλυση των αποτελεσμάτων, ενώ αναφέρονται και οι περιορισμοί οι οποίοι απαντήθηκαν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας.

Κεφάλαιο 3: Μεθοδολογία και πλαίσιο ανάλυσης

Για να διεξαχθεί μία έρευνα, είναι απαραίτητο να περιγραφεί αναλυτικά η μεθοδολογία και η ερευνητική διαδικασία η οποία έχει επιλεγεί. Η περιγραφή του μεθοδολογικού πλαισίου βοηθά τόσο τον ερευνητή, ο οποίος καθοδηγείται ώστε να εκπονήσει την έρευνά του με βάση συγκεκριμένα βήματα και συγκεκριμένα εργαλεία, όσο και τον αναγνώστη, ο οποίος θα είναι σε θέση να κατανοήσει καλύτερα τα αποτελέσματα, αλλά και να κρίνει την αξιοπιστία της έρευνας.

3.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Για το σχεδιασμό μίας οποιασδήποτε έρευνας, είναι σημαντικό να διατυπώνεται ο ερευνητικός σκοπός ο οποίος θα δίνει την κατεύθυνση την οποία θα ακολουθήσει ο ερευνητής, αλλά και οι επιμέρους στόχοι, με βάση τους οποίους θα διαμορφωθούν τα ερευνητικά ερωτήματα στα οποία θα πρέπει να απαντήσει ο ερευνητής (Cresswell, 2016).

Ο βασικός σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η αξιολόγηση των κοινωνικών δομών ως προς την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών, με βάση τις απόψεις και τις εμπειρίες των εργαζομένων σε τρία συμβουλευτικά κέντρα που παρέχουν ανάλογες υπηρεσίες. Στο πλαίσιο αυτό, η έρευνα αποσκοπεί και στην εξυπηρέτηση των παρακάτω επιμέρους στόχων:

- Στην αξιολόγηση του φαινομένου της βίας με βάση τις αντιλήψεις των εργαζομένων στα συμβουλευτικά κέντρα.
- Στην αξιολόγηση της ποιότητας της λειτουργίας των συμβουλευτικών αυτών κέντρων και, γενικότερα, των ανάλογων δομών.

- Στον εντοπισμό των κύριων χαρακτηριστικών που φαίνεται να έχουν οι γυναίκες που είναι θύματα βίας και κακοποίησης.

Με βάση τους επιμέρους αυτούς στόχους, τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία θα πρέπει να απαντηθούν μέσα από τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας είναι τα εξής:

- Πώς αξιολογούν τα φαινόμενο της βίας οι εργαζόμενοι στις δομές που παρέχουν συμβουλευτική υποστήριξη στις κακοποιημένες γυναίκες;
- Πώς αξιολογούν την ποιότητα της λειτουργίας των δομών αυτών οι εργαζόμενοι σε αυτά;
- Ποια είναι τα κύρια χαρακτηριστικά τα οποία παρατηρούν οι εργαζόμενοι στα συμβουλευτικά κέντρα στις γυναίκες που είναι θύματα βίας και κακοποίησης;

3.2 Μεθοδολογικό πλαίσιο

Η έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε αποτελεί μελέτη περίπτωσης, καθώς εξετάζει τις απόψεις των εργαζομένων σε συγκεκριμένα συμβουλευτικά κέντρα, αυτά των δήμων Αλεξανδρούπολης, Κομοτηνής και Καβάλας. Η μελέτη περίπτωσης επιλέγεται όταν το ενδιαφέρον είναι επικεντρωμένο σε μία συγκεκριμένη κατάσταση. Η περίπτωση είναι σκόπιμη, με χωροχρονικά όρια και δική της ταυτότητα, ενώ συνήθως αναφέρεται σε ανθρώπους, ομάδες, προγράμματα, εκπαιδευτικά ιδρύματα και φορείς (Robson, 2007).

Η μεθοδολογία της έρευνας είναι η ποιοτική, καθώς εξετάζει τις απόψεις, τις αντιλήψεις και τις εμπειρίες των εργαζομένων στα συμβουλευτικά κέντρα που ασχολούνται με την προστασία των κακοποιημένων γυναικών. Όταν ένας ερευνητής διεξάγει ποιοτική έρευνα, αυτό σημαίνει ότι βασίζεται στις απόψεις των συμμετεχόντων όπως εκείνοι τις εκφράζουν, αλλά και- σε κάποιες περιπτώσεις- στην παρατήρηση της συμπεριφοράς τους. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από ανοικτού τύπου ερωτήσεις, με μεγάλο εύρος που θέτει στους συμμετέχοντες, ενώ τα δεδομένα που συλλέγει δεν είναι αριθμητικά, αλλά συνήθως λεκτικά, καθώς αποτελούνται από προφορικό ή γραπτό λόγο (Creswell, 2016). Στόχος της ποιοτικής έρευνας είναι η λεπτομερής ανάλυση του συλλεγόμενου υλικού, ώστε να ανακαλυφθεί το υποκειμενικό νόημα του και να κατανοηθεί καθένας από τους συμμετέχοντες ξεχωριστά (Ντάβου, 2007).

Η μέθοδος η οποία χρησιμοποιείται για τη συλλογή των απαραίτητων για την έρευνα δεδομένων είναι η συνέντευξη, η οποία θα μας βοηθήσει να συγκεντρώσουμε δεδομένα τα οποία μπορούν να προσεγγιστούν μόνο μέσα από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων. Εξάλλου, μέσα από τη συνέντευξη, οι συμμετέχοντες είναι δυνατόν να αποκαλύψουν ένα ολόκληρο σύστημα σκέψης πάνω στο εξεταζόμενο ζήτημα. Υπάρχουν τρία είδη συνέντευξης, τα οποία βοηθούν τους ερευνητές να συλλέξουν το υλικό τους, ανάλογα με τη μορφή του, καθώς και με τη μεθοδολογία της εκάστοτε έρευνας. Αυτές είναι η ελεύθερη συνέντευξη, η ημιδομημένη και η δομημένη συνέντευξη. Η ελεύθερη συνέντευξη προσφέρεται για την έκφραση συναισθημάτων και κινήτρων των συμμετεχόντων, γιατί είναι μη-κατευθυντική και τους δίνει τη δυνατότητα να εκφραστούν όπως θέλουν. Η δομημένη συνέντευξη αξιοποιείται για την καταγραφή απόψεων και στάσεων με τη χρήση ερωτηματολογίου με σαφώς

προσδιορισμένα ερωτήματα, τα οποία είναι κλειστού τύπου, κατά κανόνα (Χρηστάκης, 2010).

Το είδος της συνέντευξης το οποίο επιλέχθηκε κατά την παρούσα έρευνα είναι η ημιδομημένη συνέντευξη, η οποία έχει το πλεονέκτημα να κινείται σε συγκεκριμένα θέματα χωρίς, όμως να περιορίζει σε μεγάλο βαθμό τους συμμετέχοντες. Με την ημιδομημένη συνέντευξη, λοιπόν, οι συμμετέχοντες θα έχουν την ελευθερία να εκθέσουν τις απόψεις τους με ελευθερία και αμεσότητα (Χρηστάκης, 2010).

Το ερευνητικό εργαλείο το οποίο χρησιμοποιήθηκε κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων είναι ένας οδηγός συνέντευξης, ο οποίος περιλαμβάνει ανοικτού τύπου ερωτήσεις, που διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες. Ο οδηγός της συνέντευξης αποτελείται από γενικά, αναφύοντα ερωτήματα μέσα από τα οποία οι συμμετέχοντες έχουν τη δυνατότητα να διατυπώσουν τις απόψεις τους. Τα δεδομένα τα οποία συγκεντρώνονται μέσα από τη διαδικασία αυτή είναι λεκτικά και, γι' αυτό απαιτείται η θεματική ανάλυση περιεχομένου, η οποία περιλαμβάνει περιγραφή και ανάλυση των επιμέρους θεμάτων που τίγονται στη συνέντευξη. Τα δεδομένα που συγκεντρώνονται ερμηνεύονται με συγκεκριμένο τρόπο και έτσι αναδεικνύεται η σημασία τους και προκύπτουν τα αντίστοιχα συμπεράσματα (Creswell, 2016; Χρηστάκης, 2010). Πιο συγκεκριμένα, ο οδηγός συνέντευξης περιλαμβάνει τα παρακάτω ερωτήματα:

A) Ερωτήσεις της συνέντευξης προς τα στελέχη των δομών που σχετίζονται με το φαινόμενο της βίας:

- Τι είναι η βία;
- Κατά την γνώμη σας γιατί υπάρχει βία;
- Ποιος θεωρείται θύμα βίας;
- Ποιες είναι οι συνέπειες της βίας;
- Πιστεύετε στην πρόληψη και κατά συνέπεια στην αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας;
- Η άποψη σας σχετικά με την βία ήταν διαφορετική πριν ξεκινήσετε να εργάζεστε στην συγκεκριμένη δομή;

Β) Ερωτήσεις που σχετίζονται με την λειτουργία των δομών αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών:

- Στην δομή που εργάζεστε ποιος είναι ο πληθυσμός στόχος;
- Ποιες είναι οι παροχές της δομής;
- Ποιο είναι το πρωτόκολλο που τηρείται κατά την υποδοχή περιστατικών; (τρόπος προσέγγισης).
- Συνεργάζεστε με άλλες δομές;
- Από την έως τώρα εμπειρία σας θεωρείτε πως υπάρχει αύξηση του αριθμού των γυναικών που ζητούν βοήθεια σε σχέση με το παρελθόν; αν ναι, που οφείλεται αυτό;
- Εξακολουθείτε να έχετε επαφή με παλαιότερα περιστατικά;
- Θεωρείται πως η νομοθεσία για τις κακοποιημένες γυναίκες επαρκεί;
- Η πρόσβαση στις δομές σας είναι εύκολη; Αποτελεί εύκολη διαδικασία ο εντοπισμός από τις κακοποιημένες γυναίκες;
- Νιώθετε ικανοποίηση από την αποτελεσματικότητα της δομής; Τι θα μπορούσε να γίνει ώστε να βοηθήσει το έργο σας περισσότερο;
- Η δομή σας παρέχει επιπλέον εκπαίδευση και επιμόρφωση;

Γ) Ερωτήσεις που σχετίζονται με τον εντοπισμό χαρακτηριστικών των κακοποιημένων γυναικών:

- Δημογραφικά χαρακτηριστικά των γυναικών που απευθύνονται στις δομές.
- Τι ζητούν και τι περιμένουν οι γυναίκες απευθυνόμενες στις δομές;
- Παρατηρείτε το φαινόμενο της επιστροφής των γυναικών στο “περιβάλλον βίας”;
- Αλλάζει η νοοτροπία των γυναικών εφόσον έχουν απευθυνθεί στις δομές;
- Οι γυναίκες απευθυνόμενες σε εσάς είναι ειλικρινείς απέναντι σας;

Τέλος, για την ολοκλήρωση της περιγραφής του μεθοδολογικού πλαισίου, θα πρέπει να περιγραφεί και η μέθοδος η οποία υιοθετήθηκε για την ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων. Για την ανάλυση των δεδομένων τα οποία συλλέχθηκαν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας αξιοποιήθηκε η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου, η οποία είθισται για την ποιοτική έρευνα. Η ανάλυση περιεχομένου θεωρείται από τις καταλληλότερες και τις αποτελεσματικότερες μεθόδους έρευνας στο χώρο των κοινωνικών και των ανθρωπιστικών επιστημών, καθώς αποσκοπεί στην περιγραφή του περιεχομένου των μηνυμάτων του γραπτού και του προφορικού λόγου, με σκοπό την ερμηνεία τους (Τζανή, 2005; Ίσαρη & Πουρκός, 2015).

Η ανάλυση περιεχομένου είναι δυνατόν να έχει τρεις μορφές, πιο συγκεκριμένα, να είναι λεκτική, φραστική και θεματική ή σημασιολογική. Στην εν λόγω μελέτη, χρησιμοποιήθηκε το είδος της θεματικής ή σημασιολογικής ανάλυσης, επειδή θεωρήθηκε περισσότερο αποτελεσματικό για την επίτευξη του σκοπού και των επιμέρους στόχων της έρευνας και την απάντηση στα ερευνητικά ερωτήματα. Η θεματική ανάλυση επικεντρώνεται σε έννοιες, νοήματα ή θέματα τα οποία ανακαλούνται αναφορικά με το αντικείμενο της έρευνας. Μέσα από αυτή, συλλέγονται πληροφορίες για το ίδιο το αντικείμενο, καθώς και για τον τρόπο με τον οποίο αυτό γίνεται αντιληπτό από άτομα ή ομάδες ατόμων. Στη συνέχεια, επιλέγονται και οργανώνονται με ορθολογικό τρόπο οι κατηγορίες οι οποίες συμπυκνώνουν την ουσία ενός κειμένου, ενώ το περιεχόμενο διακρίνεται σε ενότητες ανάλυσης, με άλλα λόγια, τα αποτελέσματα ομαδοποιούνται ανά ενότητα (Τζανή, 2005).

Στην παρούσα μελέτη, η διαδικασία ανάλυσης των αποτελεσμάτων έχει ως εξής:

Σε πρώτο στάδιο, παρουσιάζονται τα πρωτογενή δεδομένα τα οποία συγκεντρώθηκαν μέσα από τις συνεντεύξεις και τις απαντήσεις των συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων. Τα δεδομένα αυτά παρουσιάζονται με τη σειρά των ερωτήσεων, όπως αυτές υπάρχουν στον οδηγό συνέντευξης ο οποίος παρατέθηκε παραπάνω. Στη συνέχεια, ακολουθεί η θεματική ανάλυση περιεχομένου, για την αποτελεσματικότερη διεξαγωγή της οποίας τα δεδομένα χωρίζονται σε θεματικές κατηγορίες. Οι κατηγορίες αυτές αντιστοιχούν στα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία έχουν διατυπωθεί, καθώς και στις κατηγορίες στις οποίες είναι διαχωρισμένες οι ερωτήσεις στον οδηγό συνέντευξης. Επίσης, κατά την ανάλυση αυτή, είναι σημαντικό

να γίνεται σύνδεση με τα παλαιότερα ερευνητικά δεδομένα τα οποία παρουσιάστηκαν κατά την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, έτσι ώστε να βρεθούν συγκλίσεις και αποκλίσεις των νέων δεδομένων με αυτά.

3.3 Δείγμα και ερευνητική διαδικασία

Ο πληθυσμός από τον οποίον προέρχεται το δείγμα της έρευνας είναι οι εργαζόμενοι στα συμβουλευτικά κέντρα των δήμων. Πιο συγκεκριμένα, το δείγμα των συμμετεχόντων αποτελούν εργαζόμενοι στα συμβουλευτικά κέντρα των Δήμων Αλεξανδρούπολης, Καβάλας και Κομοτηνής. Στα κέντρα αυτά απευθύνονται γυναίκες που είναι θύματα βίας και λαμβάνουν συμβουλευτική υποστήριξη, ψυχολογικού, νομικού και κοινωνικού περιεχομένου.

Οι εργαζόμενοι οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνα ενημερώθηκαν αναλυτικά για τους σκοπούς και το περιεχόμενό της, ενώ εξασφαλίστηκε η ανωνυμία και το απόρρητο των προσωπικών τους δεδομένων. Στη συνέχεια, κατά την περίοδο του Σεπτεμβρίου 2022, πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις, μέσα από τηλεφωνική επικοινωνία μαζί τους. Οι απαντήσεις τους ηχογραφήθηκαν και, στη συνέχεια, απομαγνητοφωνήθηκαν από τον ερευνητή.

Τέλος, ακολούθησε η παρουσίαση και η ανάλυση των αποτελεσμάτων, με βάση τη θεματική ανάλυση περιεχομένου, ενώ λήφθηκαν υπόψη και παλαιότερα ερευνητικά δεδομένα, ώστε να πραγματοποιηθούν συγκρίσεις. Όπως οι περισσότερες ποιοτικές έρευνες, έτσι και η παρούσα είχε κάποιους περιορισμούς οι οποίοι αναφέρονται παρακάτω, ενώ τέλος, εξάγονται τα σημαντικότερα συμπεράσματα.

3.4 Αξιοπιστία, εγκυρότητα και ερευνητική δεοντολογία

Κατά τη διαδικασία πραγματοποίησης ποιοτικής έρευνας, σε αντίθεση με την ποσοτική, δεν περιλαμβάνονται μετρήσεις αριθμητικών στοιχείων. Για το λόγο αυτό, η μέθοδος αυτή δεν ακολουθεί τους συμβατούς τρόπους μέτρησης της αξιοπιστίας, η οποία ωστόσο ελέγχεται με άλλους, διαφορετικούς τρόπους. Τα κριτήρια αξιοπιστίας και εγκυρότητας της παρούσας έρευνας είναι η διαρκής ενασχόληση με το εξεταζόμενο θέμα και τις διαστάσεις του, η εξοικείωση με το συγκεκριμένο περιβάλλον, η εξασφάλιση της εμπιστοσύνης των συμμετεχόντων, καθώς και ο μεγάλος αριθμός βιβλιογραφικών πηγών που συνέβαλε στη διαμόρφωση του θεωρητικού πλαισίου. Επίσης, το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες στην έρευνα προέρχονται από διαφορετικούς δήμους και εργάζονται σε διαφορετικά συμβουλευτικά κέντρα, μας δίνει την ευκαιρία να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίον αντιλαμβάνονται την κατάσταση από διαφορετικούς χώρους.

Όσον αφορά στην ερευνητική δεοντολογία, θα πρέπει να επισημανθεί ότι εξασφαλίστηκε η ανωνυμία των εργαζομένων που συμμετείχαν στην έρευνα, ότι πραγματοποιήθηκε εξαρχής αναλυτική ενημέρωσή τους για τους σκοπούς της έρευνας και ότι υπήρξε εγγύηση για τη χρήση των δεδομένων μόνο για τους συγκεκριμένους σκοπούς που είναι εκπαιδευτικοί και αφορούν στην εκπόνηση της εν λόγω διπλωματικής μελέτης.

Κεφάλαιο 4: Περιπτώσιολογική μελέτη

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μελέτη περίπτωσης των εργαζομένων σε τρία συμβουλευτικά κέντρα των Δήμων της Αλεξανδρούπολης, της Κομοτηνής και της Καβάλας. Στο κεφάλαιο αυτό, πραγματοποιείται η κυρίως έρευνα και περιλαμβάνεται η παρουσίαση των αποτελεσμάτων, η θεματική ανάλυση περιεχομένου, καθώς και η επισήμανση των περιορισμών που παρατηρήθηκαν κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας.

4.1 Παρουσίαση αποτελεσμάτων

Οι ερωτήσεις στις οποίες κλήθηκαν να απαντήσουν οι εργαζόμενοι στα συμβουλευτικά κέντρα των δήμων Αλεξανδρούπολης, Καβάλας και Κομοτηνής διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες, εκείνες που συνδέονται με το φαινόμενο της βίας, εκείνες που αφορούν στη λειτουργία των δομών που υπάρχουν σήμερα για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών, καθώς και εκείνες οι οποίες αφορούν στα χαρακτηριστικά των γυναικών που απευθύνονται στις δομές αυτές. Αρχικά, παρουσιάζονται τα σημαντικότερα στοιχεία τα οποία αντλήθηκαν από τους συμμετέχοντες, καθώς και κάποια ενδεικτικά παραδείγματα με βάση τις απαντήσεις σε κάθε ερώτηση από τον οδηγό συνέντευξης.

A) Ερωτήσεις της συνέντευξης προς τα στελέχη των δομών που σχετίζονται με το φαινόμενο της βίας:

1. Τι είναι η βία;

Στην ερώτηση για το πώς ορίζεται η βία, οι εργαζόμενοι οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνά μας εξέθεσαν τις δικές τους απόψεις και αντιλήψεις, άλλοι περισσότερο και άλλοι λιγότερο αναλυτικά. Σε γενικές γραμμές, τα στοιχεία τα οποία αναφέρθηκαν ως ειδοποιά της βίας είναι η κυριαρχία και ο έλεγχος, η επιβολή εξουσίας, ο όνος και το τραύμα. Μάλιστα, οι εργαζόμενοι αναφέρονται και στο φαινόμενο της έμφυλης βίας, η οποία στρέφεται κυρίως κατά των γυναικών και πηγάζει από το γεγονός ότι ανήκουν στο συγκεκριμένο φύλο και από την προσπάθεια επιβολής κυριαρχίας εκ μέρους του άλλου φύλου.

Ενδεικτικά παραθέτουμε το παρακάτω απόσπασμα, το οποίο αποτελεί την απάντηση εργαζομένου στο συμβουλευτικό κέντρο του Δήμου Αλεξανδρούπολης, που αναφέρεται κυρίως στο φαινόμενο της έμφυλης βίας:

«Η βία κατά των γυναικών, μέσα από την οπτική του φύλου, περιλαμβάνει κάθε πράξη βίας που στηρίζεται στο φύλο και έχει ως αποτέλεσμα ή είναι δυνατό να έχει ως αποτέλεσμα, τη σωματική, σεξουαλική, οικονομική ή ψυχολογική βλάβη ή πόνο για τις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών τέτοιων πράξεων, τον εξαναγκασμό ή την αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας είτε αυτό προκύπτει στη δημόσια είτε στην ιδιωτική ζωή. Είναι σημαντικό να έχουμε αυτόν τον ορισμό στο πίσω μέρος του μυαλού μας όταν αντιμετωπίζουμε κάποιο περιστατικό έμφυλης βίας, διότι μας έχει συμβεί πολλές φορές, κυρίως στις δράσεις μας, να μας ρωτούν σχετικά με αυτό. Για παράδειγμα, ένας τσακωμός ή μια διαφωνία θεωρείται βία; Πάντα, μέσα σε κάθε σχέση υπάρχουν διαφωνίες και καβγάδες, υπάρχουν στιγμές που κάνουμε ή λέμε πράγματα που μετά μετανιώνουμε, αλλά υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα σε μια διαφωνία και στην κακοποίηση. Η βία κατά των γυναικών δεν είναι ένας ακόμα τσακωμός, είναι ένα έγκλημα, είναι ποινικό αδίκημα και ως τέτοιο πρέπει να αντιμετωπίζεται. Σε όλα τα περιστατικά αυτά, μοναδικός στόχος του ατόμου που κακοποιεί τη γυναίκα είναι να αποκτήσει τον πλήρη έλεγχο της ζωής της και για να το πετύχει αυτό μπορεί να καταφεύγει κατ' επανάληψη σε διάφορες μεθόδους και συμπεριφορές.»

2. Κατά την γνώμη σας γιατί υπάρχει βία;

Οι εργαζόμενοι οι οποίοι συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα ερωτήθηκαν και για την προσωπική τους γνώμη, σχετικά με την ύπαρξη του φαινομένου της βίας και, έτσι, τους δόθηκε η ευκαιρία να εκφράσουν τις προσωπικές, υποκειμενικές τους απόψεις. Οι εργαζόμενοι αναφέρθηκαν σε διάφορους λόγους για τους οποίους προκαλείται το φαινόμενο της βίας, έμφυλης και μη. Κάποιοι από τους λόγους αυτούς είναι η κοινωνική μόρφωση και τα τραυματικά βιώματα όσων έχουν δεχθεί βία κατά την παιδική τους ηλικία. Επίσης, άλλοι λόγοι μπορεί να συνδέονται με κάποια ψυχική διαταραχή, με την κρίση αξιών και τη γενικότερη κοινωνική και οικονομική κρίση, καθώς και με την αναπαραγωγή προτύπων βίας μέσα από τα ΜΜΕ. Ειδικότερα, όσον αφορά τους λόγους οι οποίοι γεννούν την έμφυλη βία, αυτοί συνδέονται με παγιωμένες απόψεις για την ανισότητα των φύλων, οι οποίες μάλιστα παρατηρούνται και σε

κοινωνίες που έχουν – ως ένα βαθμό- κατακτήσει την ισότητα, με άλλα λόγια, λοιπόν, πρόκειται για κοινωνικές και πολιτισμικές κατασκευές της πατριαρχίας.

Ενδεικτικά, παρατίθεται το παρακάτω απόσπασμα, από την απάντηση του εργαζομένου στο συμβουλευτικό κέντρο του Δήμου Κομοτηνής:

«Υπάρχουν πολλοί λόγοι οι οποίοι μπορεί να οδηγήσουν έναν άνθρωπο στη βία. Η βία μπορεί να είναι συνοδό σύμπτωμα κάποιας ψυχιατρικής διαταραχής, ωστόσο, όπως ειπώθηκε παραπάνω, χρησιμοποιείται κατά κόρον ως μέσο επιβολής ελέγχου και εξουσίας στα θύματα, σε όλων των ειδών τις σχέσεις και σε κάθε έκφανση της καθημερινότητας (χωρίς οι δράστες-ιδες να αντιμετωπίζουν απαραίτητα προβλήματα ψυχικής υγείας-σημαντικός διαχωρισμός). Μια γενικότερη τοποθέτηση, ωστόσο θα περιελάμβανε τις δύσκολες κοινωνικές συνθήκες και την ένδεια που επικρατεί, την αναπαραγωγή σκηνών βίας από ΜΜΕ, την τάση για εύκολο πλουτισμό και την κρίση αξιών ως γενεσιουργά αιτία της βίας.»

3. Ποιος θεωρείται θύμα βίας;

Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να προσδιορίσουν συγκεκριμένα τα θύματα της βίας, μέσα από τις απόψεις και την εμπειρία τους. Έτσι, ανέφεραν τόσο αντικειμενικούς όσο και υποκειμενικούς λόγους για τους οποίους κάποιος μπορεί να θεωρείται θύμα της βίας και της κακοποίησης, δεδομένου ότι η βία έχει πολλές μορφές και δεν είναι μόνο σωματική, ενώ προσδιορίζεται και από συγκεκριμένα συναισθήματα τα οποία προκαλούνται στα θύματα. Ειδικότερα, μάλιστα, όσον αφορά τη βία κατά των γυναικών, οι αρμόδιες κοινωνικές δομές οφείλουν να δείχνουν μεγάλη προσοχή σε όσες απευθύνονται σε αυτές, καθώς μπορεί να έχουν δεχθεί άλλου είδους κακοποίηση, πέραν από σωματική, κάτι που μπορεί να μην είναι εύκολα διακριτό.

Εργαζόμενος του συμβουλευτικού κέντρου του Δήμου Καβάλας απάντησε το εξής σχετικά με τα θύματα της βίας:

«Υπάρχουν κάποιοι αντικειμενικοί λόγοι που καθιστούν ένα άτομο θύμα (π.χ. τραυματισμοί, αμυχές κλπ), αλλά είναι και το υποκειμενικό αίσθημα κάποιου όταν για παράδειγμα μια συγκεκριμένη συμπεριφορά του προκαλεί ψυχολογική δυσφορία.»

Επίσης, όσον αφορά στις γυναίκες που είναι θύματα βίας και κακοποίησης, χαρακτηριστική είναι η απάντηση που δίνει εργαζόμενος στο Δήμο Αλεξανδρούπολης:

«Σε ό, τι αφορά στη βία κατά των γυναικών, αξίζει να σημειώσουμε ότι η πλειοψηφία του κόσμου έχει στο μυαλό του την πρόσκληση σωματικού τραύματος. Θεωρεί, δηλαδή, ότι μια γυναίκα είναι κακοποιημένη μόνο όταν έχει εμφανή σημάδια στο σώμα της, όπως μελανιές ή άλλα τραύματα. Έχουμε καταγράψει αρκετές περιπτώσεις γυναικών στο Συμβουλευτικό Κέντρο, οι οποίες απευθύνθηκαν σε διάφορες υπηρεσίες και με την πρόφαση ότι «μα εσύ δεν είσαι κακοποιημένη! Που είναι οι μελανιές;» δεν ικανοποίησαν το αίτημά της και την ανάγκασαν να επιστρέψει στην κακοποιητική της σχέση. Η αλήθεια είναι όμως ότι η βία κατά των γυναικών περιλαμβάνει διάφορες μορφές, μέσα στις οποίες υπάρχουν και κάποιες που είναι αθέατες με γυμνό μάτι, όπως για παράδειγμα η ψυχολογική, η σεξουαλική και η οικονομική βία. Με βάση τα παραπάνω, γίνεται εύκολα αντιληπτό το ποιες γυναίκες θεωρούνται θύματα βίας και μπορούν να απευθυνθούν στο Συμβουλευτικό Κέντρο.»

4. Ποιες είναι οι συνέπειες της βίας;

Οι συνέπειες της βίας αποτελούν μία διάσταση του ερευνώμενου θέματος η οποία απασχολεί σε μεγάλο βαθμό τη διεθνή επιστημονική κοινότητα, καθώς και τους κοινωνικούς λειτουργούς και αρμόδιους της κοινωνικής πρόνοιας. Οι εργαζόμενοι που συμμετείχαν στην έρευνα εξέθεσαν, λοιπόν, τις προσωπικές τους απόψεις σχετικά με τις συνέπειες της βίας, όπως αυτές διαμορφώθηκαν και μέσα από τις εμπειρίες που απέκτησαν στο χώρο εργασίας τους.

Με βάση τις απαντήσεις στη συγκεκριμένη ερώτηση, οι συνέπειες της βίας είναι πολλές και σοβαρές για το άτομο, ενώ, όταν πρόκειται για ενδοοικογενειακή βία, οι συνέπειες αυτές αγγίζουν τόσο τις γυναίκες όσο και τα παιδιά. Μάλιστα, οι συνέπειες είναι δυνατόν να είναι σωματικές (τραυματισμοί, ακόμη και θάνατος), ψυχολογικές (κυριαρχία συναισθημάτων ανασφάλειας, φόβου, ψυχολογικής εξουθένωσης, στρες, αλλά και χαμηλής αυτοεκτίμησης, μετατραυματικού στρες, ντροπής και κατάθλιψης), αλλά και κοινωνικές, καθώς συνδέονται με τη γενικότερη παθογένεια των κοινωνιών όπου εκδηλώνεται η βία και με την καταπάτηση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ο εργαζόμενος στο Δήμο Αλεξανδρούπολης έδωσε την εξής απάντηση σχετικά με τις συνέπειες της έμφυλης και της ενδοοικογενειακής βίας, όπως αυτές διακρίνονται και μέσα από την επαφή του με κακοποιημένες γυναίκες:

«Οι περισσότερες γυναίκες που υφίστανται βία νιώθουν ντροπή και ενοχή που ζούνε ή ζήσανε σε μια βίαιη σχέση. Ταπείνωση, λύπη, ντροπή, θυμός και απόγνωση είναι κάποια από τα συναισθήματα που νιώθουν οι γυναίκες που έχουν υποστεί βία και που συμπληρώνουν το προφίλ τους. Και είναι απολύτως φυσιολογικό να αισθάνονται έτσι καθώς η καθημερινότητά τους είναι γεμάτη από φόβο και πρέπει να γνωρίζουμε ότι ο φόβος είναι το κύριο συστατικό της βίας. Ο συναισθηματικός της κόσμος καταρρέει σιγά-σιγά, αισθάνεται καταβεβλημένη και ότι έχει χάσει τον εαυτό της και τον έλεγχο της ζωής της. Η αυτοεκτίμηση και η αυτοπεποίθησή της μειώνονται και μπορεί να αισθάνεται άχρηστη, ότι είναι μόνη και κανείς δεν μπορεί να τη βοηθήσει ενώ δεν αποκλείεται να έχει πάψει να εμπιστεύεται τους ανθρώπους. Μπορεί να πιστεύει ότι δεν υπάρχει καμία διέξοδος από μια τέτοια σχέση καθώς έχει καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια να βελτιωθεί η κατάσταση αλλά όλες οι προσπάθειές της πέφτουν στο κενό, με αποτέλεσμα να αισθάνεται παγιδευμένη. Έχει ενοχές και κατηγορεί τον εαυτό της γι' αυτό που συμβαίνει καθώς πιστεύει (ή την έχουν κάνει να πιστεύει) ότι φταίει εκείνη για την κακοποίηση που υφίσταται, ότι κάνει κάτι «λάθος» που προκαλεί το δράστη να την κακοποιεί ή ότι δεν κάνει κάτι για να σταματήσει η κακοποίηση.»

5. Πιστεύετε στην πρόληψη και κατά συνέπεια στην αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας;

Η πρόληψη και η αντιμετώπιση της βίας αποτελεί ένα θέμα το οποίο εγείρει μεγάλους προβληματισμούς, καθώς αποτελεί το ζητούμενο, αλλά και το βασικό σκοπό των κοινωνικών δομών που δραστηριοποιούνται στο χώρο της καταπολέμησης της βίας κατά των γυναικών. Στο πλαίσιο της συζήτησης αυτής, οι εργαζόμενοι στα συμβουλευτικά κέντρα κλήθηκαν να εκφράσουν τις απόψεις τους όσον αφορά στην πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών.

Με βάση τις απαντήσεις οι οποίες δόθηκαν, οι εργαζόμενοι που ερωτήθηκαν θεωρούν ιδιαίτερα σημαντική την πρόληψη της βίας κατά των γυναικών, η οποία θα βοηθήσει στην αποτελεσματική αντιμετώπιση του εν λόγω φαινομένου. Άλλωστε αυτός είναι και ο δικός τους σκοπός μέσα από την εργασία τους στα συμβουλευτικά κέντρα. Παρόλα αυτά, εκφράστηκαν προβληματισμοί, καθώς η πρόληψη θα πρέπει να

γίνεται μέσα από την εκπαίδευση και τη διαπαιδαγώγηση του ατόμου από μικρή ηλικία, ενώ, ακόμη, θεωρούν ότι θα πρέπει ακόμη να γίνουν πολλά βήματα για να φτάσει μία κοινωνία σε αυτό το σημείο.

Ενδεικτικά, παραθέτουμε την απάντηση του εργαζόμενου στο συμβουλευτικό κέντρο του Δήμου Κομοτηνής:

«Σαφώς, ωστόσο η πρόληψη θα πρέπει να ξεκινά σίγουρα από την εκπαίδευση και από τα πρώιμα χρόνια σε ζητήματα έμφυλης ισότητας και ανοχής της διαφορετικότητας. Ο καθένας-η καθεμία μας οφείλει να ενημερώνεται συνεχώς και να «εκπαιδεύει τον εαυτό του-της» με όποιον τρόπο μπορεί. Δυστυχώς, η καθημερινότητα και η σύγχρονη επικαιρότητα δε σταματούν να μας επιδεικνύουν ότι έχουμε ακόμα πολύ δρόμο μπροστά μας όσον αφορά το συγκεκριμένο κομμάτι.»

6. Η άποψη σας σχετικά με την βία ήταν διαφορετική πριν ξεκινήσετε να εργάζεστε στην συγκεκριμένη δομή;

Στην τελευταία ερώτηση για την πρώτη κατηγορία θεμάτων που αφορούν στις απόψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τη βία και την κακοποίηση, εκείνοι κλήθηκαν να εκφράσουν την άποψή τους όσον αφορά τη στάση τους απέναντι στο φαινόμενο της βίας πριν και μετά την έναρξη της σταδιοδρομίας τους στις δομές όπου εργάζονται σήμερα. Η σημασία της ερώτησης αυτής έγκειται στην επισήμανση του βαθμού στον οποίον οι εργαζόμενοι στα συμβουλευτικά κέντρα έχουν επηρεαστεί από τις εμπειρίες που έχουν εντός του χώρου της παρούσας εργασίας τους.

Οι εργαζόμενοι φαίνεται πως δεν μετέβαλαν την άποψή τους σχετικά με τη βία από την περίοδο πριν εργαστούν στα συμβουλευτικά κέντρα και έπειτα. Ωστόσο, με βάση τις απαντήσεις δύο από τους τρεις συμμετέχοντες, φαίνεται πως η εργασία τους στις συγκεκριμένες δομές τους βοήθησε να συνειδητοποιήσουν τη σοβαρότητα και τη φύση του φαινομένου σε μεγαλύτερο βαθμό, καθώς και να αντιληφθούν διάφορες ακόμη διαστάσεις του, μέσα από την καθημερινή επαφή με θύματα βίας και κακοποίησης και μέσα από την ευρύτερη στάση της κοινωνίας.

Ενδεικτικά, αναφέρουμε την απάντηση του εργαζομένου στο συμβουλευτικό κέντρο του Δήμου Αλεξανδρούπολης:

«Πριν ασχοληθούμε στο συγκεκριμένο πεδίο, σίγουρα δεν γνωρίζαμε την πραγματική διάσταση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών και δεν μπορούσαμε να αντιληφθούμε σε μεγάλο βαθμό όλους εκείνους τους παράγοντες που εγκλωβίζουν τις γυναίκες σε ένα κακοποιητικό περιβάλλον. Η ενασχόλησή μας, σχεδόν τα τελευταία δέκα χρόνια, με το συγκεκριμένο κοινωνικό ζήτημα, μας έδωσε τη δυνατότητα να αντιληφθούμε εκ των έσω το πλαίσιο της κακοποίησης μιας γυναίκας και φυσικά την στάση της κοινωνίας.»

B) Ερωτήσεις που σχετίζονται με την λειτουργία των δομών αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών:

1. Στην δομή που εργάζεστε ποιος είναι ο πληθυσμός - στόχος;

Οι εργαζόμενοι οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνα απάντησαν ότι στις δομές όπου εργάζονται, ο πληθυσμός-στόχος είναι γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση και είναι θύματα κοινωνικών και έμφυλων διακρίσεων, κυρίως, μάλιστα, γυναίκες οι οποίες ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Ο εργαζόμενος στη δομή του Δήμου Αλεξανδρούπολης υπήρξε περισσότερο αναλυτικός ως προς τον πληθυσμό- στόχο και η απάντησή του είναι η ακόλουθη:

«Στο Συμβουλευτικό Κέντρο Υποστήριξης Γυναικών-Θυμάτων Βίας του Δήμου

Αλεξανδρούπολης απευθύνονται γυναίκες που υφίστανται:

- Σωματική βία
- Ψυχολογική, συναισθηματική ή λεκτική βία
- Οικονομική βία
- Γυναίκες που έχουν υποστεί βιασμό ή απόπειρα βιασμού
 - Που είναι θύματα πορνείας ή trafficking
- Που έχουν υποστεί σεξουαλική παρενόχληση στην εργασία, σε κοινωνικό χώρο, στην οικογένεια
- Γυναίκες πολλαπλών διακρίσεων π.χ ΑΜΕΑ, μετανάστριες, μονογονείς, προσφύγισσες κ.α

Επίσης το Συμβουλευτικό Κέντρο απευθύνεται και σε:

- Τρίτα πρόσωπα που γνωρίζουν περιστατικά βίας σε βάρος γυναικών, με σκοπό να ενημερωθούν για τον τρόπο στήριξης των θυμάτων
- Πολίτες και φορείς, προκειμένου να πληροφορηθούν για θέματα σχετικά με την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών.»

2. Ποιες είναι οι παροχές της δομής;

Στην ερώτηση αυτή, όλοι οι εργαζόμενοι έδωσαν, σε γενικές γραμμές, την ίδια απάντηση όσον αφορά τις παροχές των δομών στις οποίες εργάζονται. Συνοπτικά, οι υπηρεσίες τις οποίες παρέχουν οι δομές αυτές είναι οι ακόλουθες, όπως αναφέρθηκαν από τον εργαζόμενο στη δομή του Δήμου Καβάλας:

«Κοινωνική υποστήριξη

Ψυχολογική υποστήριξη

Νομική συμβουλευτική

Εργασιακή συμβουλευτική

Παραπομπή γυναικών σε Ξενώνες Φιλοξενίας»

3. Ποιο είναι το πρωτόκολλο που τηρείται κατά την υποδοχή περιστατικών; (τρόπος προσέγγισης).

Η ερώτηση αυτή αφορά καθαρά στον τρόπο λειτουργίας των δομών και στους όρους και διαδικασίες που τηρούνται για τη λειτουργία αυτή, ώστε η δράση τους να είναι αποτελεσματική και να παρέχονται ποιοτικές υπηρεσίες. Οι εργαζόμενοι απάντησαν ότι η προσέγγιση γίνεται εκ μέρους των ενδιαφερόμενων γυναικών, είτε διά ζώσης είτε μέσα από τηλεφωνική επικοινωνία και έπειτα, το αίτημά τους διερευνάται από τους υπεύθυνους και αρμόδιους εργαζόμενους της δομής, όπως κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους.

Η συμβουλευτική προσέγγιση που παρέχουν οι δομές βασίζεται στις ακόλουθες αρχές, όπως μας ενημέρωσε αναλυτικά ο εργαζόμενος στο συμβουλευτικό κέντρο του Δήμου Αλεξανδρούπολης:

1. *Υιοθετείται η συμβουλευτική με την οπτική του φύλου*
2. *Δεν ασκείται κριτική στη συμπεριφορά και στις επιλογές των εξυπηρετούμενων γυναικών*
3. *Δεν επιτρέπεται η οποιαδήποτε διάκριση κατά των εξυπηρετούμενων γυναικών στη βάση της οικονομικής και κοινωνικής τους κατάστασης, της*

καταγωγής, του εκπαιδευτικού τους επιπέδου, της εθνικής τους ταυτότητας
κλπ.

4. Διασφαλίζεται το απόρρητο σε όλα τα επίπεδα και ως προς αυτό τηρείται ο
κώδικας δεοντολογίας που αφορά στην προστασία των προσωπικών
δεδομένων

5. Επιδιώκεται η διεπιστημονική συνεργασία

6. Διασφαλίζεται η αρχή της αυτοδιάθεσης και του σεβασμού των αποφάσεων
των εξυπηρετούμενων. Η κάθε γυναίκα αποφασίζει, αφού ενημερωθεί και
κατανοήσει όλες τις πιθανές επιλογές της.

7. Οι σύμβουλοι:

- δεν χρησιμοποιούν το κύρος της θέσης τους για να επηρεάσουν τις
γυναίκες στη λήψη των αποφάσεων
- προσπαθούν να ενδυναμώσουν τις γυναίκες, ώστε να πάρουν οι ίδιες τις
αποφάσεις που τις αφορούν σύμφωνα με τις πραγματικές τους ανάγκες
 - ενθαρρύνουν τις γυναίκες να βγουν από την απομόνωση, να
κατανοήσουν ότι δεν είναι μόνες και ότι δεν ευθύνονται οι ίδιες για τα
περιστατικά έμφυλης βίας ή/και πολλαπλών διακρίσεων που υφίστανται
- ενθαρρύνουν την ενεργητική συμμετοχή των εξυπηρετούμενων γυναικών
στο σχεδιασμό και την εξέλιξη των ενεργειών στήριξης
- μέσω της ενδυνάμωσης των γυναικών, ενθαρρύνεται η επανάκτηση της
αυτοεκτίμησης τους, ώστε να μπορέσουν να αναλάβουν την ευθύνη της
επαγγελματικής, προσωπικής και οικογενειακής τους ζωής και να
πάρουν οι ίδιες τις καλύτερες αποφάσεις για το μέλλον τους.
- Ενημερώνονται και στηρίζουν το συμβουλευτικό τους έργο σε
επιστημονικά και ερευνητικά δεδομένα και όχι σε στερεότυπα.

4. Συνεργάζεστε με άλλες δομές;

Οι εργαζόμενοι ερωτήθηκαν επίσης εάν τα συμβουλευτικά κέντρα στα οποία
εργάζονται συνεργάζονται με άλλες δομές και οι απαντήσεις όλων ήταν θετικές, ενώ

ακόμη, εξέφρασαν την άποψη ότι τέτοιες συνεργασίες είναι αναπόφευκτες και απαραίτητες. Τα συμβουλευτικά κέντρα, λοιπόν, συνεργάζονται με υπηρεσίες σωματικής και ψυχικής υγείας, με νομικές και κοινωνικές δομές, για την επίτευξη των καλύτερων δυνατών αποτελεσμάτων. Μάλιστα, το συμβουλευτικό κέντρο Αλεξανδρούπολης, μέσα στα 9 έτη λειτουργίας του, έχει συνεργαστεί με περισσότερους από 500 φορείς. Η απάντηση επίσης του εργαζομένου στο αντίστοιχο κέντρο του Δήμου Κομοτηνής ήταν η ακόλουθη:

«Υπάρχει συνεργασία (μέσω δικτύωσης και παραπομπών) με Υπηρεσίες οι οποίες βρίσκονται στην πρώτη γραμμή, όπως Νοσοκομεία, Κέντρα Υγείας, Αστυνομία. Κοινωνικές Υπηρεσίες Δήμων, Πρωτοδικείο κλπ. Στενή συνεργασία υπάρχει και με τους Ξενώνες Φιλοξενίας Κακοποιημένων γυναικών των Δήμων.»

5. Από την έως τώρα εμπειρία σας θεωρείτε πως υπάρχει αύξηση του αριθμού των γυναικών που ζητούν βοήθεια σε σχέση με το παρελθόν; αν ναι, που οφείλεται αυτό;

Όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα διαπιστώνουν ότι, κατά τα τελευταία χρόνια υπάρχει σημαντική αύξηση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών, καθώς και των περιστατικών που απευθύνονται στις διάφορες δομές, όπως τα συμβουλευτικά κέντρα των δήμων. Μάλιστα, θεωρούν ότι το φαινόμενο της έμφυλης βίας είναι ακόμη πιο έντονο από όσο φαίνεται από τα περιστατικά τα οποία αναλαμβάνουν, καθώς δεν απευθύνονται όλες οι γυναίκες στις αρμόδιες δομές και υπηρεσίες.

Όσον αφορά τους λόγους για τους οποίους υπάρχει αύξηση του φαινομένου της έμφυλης βίας, αυτοί εντοπίζονται στις γενικότερες δύσκολες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στην ελληνική κοινωνία κατά τα τελευταία χρόνια, κάποιες από τις οποίες είναι η έκρηξη της πανδημίας του covid19 και η επιβολή των lockdown, αλλά και τα πρότυπα που προβάλλονται μέσα από τα ΜΜΕ. Ωστόσο, τόσο ο ρόλος των ΜΜΕ όσο και η έκρηξη του κινήματος με το συντέλεσαν ώστε όλο και περισσότερες γυναίκες να απευθυνθούν σε διάφορες δομές για την προστασία τους από τη βία και την κακοποίηση. Ενδεικτικά, παραθέτουμε την απάντηση του εργαζομένου στο συμβουλευτικό κέντρο του Δήμου Κομοτηνής:

«Καταρχάς , να σημειωθεί πως οι αριθμοί και τα νούμερα που βγαίνουν στην δημοσιότητα , ή ακόμα και το σύνολο των γυναικών που έχουν απευθυνθεί στα Συμβουλευτικά Κέντρα και στο Δίκτυο κατά της βίας γενικότερα, δεν αντιπροσωπεύουν

σε καμία περίπτωση το μέγεθος του φαινομένου. Όσον αφορά την συγκεκριμένη ερώτηση, υπάρχει αύξηση (συγκριτικά, πάντα, με το παρελθόν) λόγω των δομών που υπάρχουν, πλέον, για την υποστήριξη των γυναικών θυμάτων βίας. Οι γυναίκες φαίνεται ότι νιώθουν μεγαλύτερη «ασφάλεια», είναι περισσότερο ενημερωμένες σε σχέση με το πώς να αναγνωρίζουν την βία καθώς και τα σχετικά νομικά και κοινωνικά τους δικαιώματα. Και πάλι, ωστόσο, πρέπει να τονιστεί ότι ο αριθμός των γυναικών που απευθύνονται σε υπηρεσίες για βοήθεια δεν είναι αντιπροσωπευτικός του συνόλου των γυναικών που υφίστανται βία και χρήζουν υποστήριξης.»

6. Εξακολουθείτε να έχετε επαφή με παλαιότερα περιστατικά;

Στην ερώτηση αυτή, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων ήταν θετικές. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρθηκαν στη διαδικασία του follow up, κατά την οποία γυναίκες που έχουν ολοκληρώσει τη συμβουλευτική τους καλούνται από τα κέντρα σε συνεδρίες επανεκτίμησης της κατάστασης στην οποία έχουν περιέλθει. Επίσης, υπάρχουν άλλες περιπτώσεις γυναικών οι οποίες επανέρχονται από μόνες τους στις δομές και συνεχίζουν τη συμβουλευτική υποστήριξη, ανάλογα με τις εξατομικευμένες τους ανάγκες. Τη δεύτερη αυτή περίπτωση αναφέρει κατατοπιστικά ο εργαζόμενος στη δομή του δήμου Αλεξανδρούπολης:

«Αρκετές γυναίκες που είχαν απευθυνθεί παλαιότερα στο κέντρο έχουν ολοκληρώσει τον κύκλο της συμβουλευτικής. Ωστόσο με αρκετές γυναίκες η σχέση συμβούλου και συμβουλευόμενης συνεχίζεται και συνεχίζουν σε νέο κύκλο συμβουλευτικής διαδικασίας. Σεβόμενοι/ες τη διαφορετικότητα της κάθε γυναίκας, κάθε περίπτωση αντιμετωπίζεται εξατομικευμένα.»

7. Θεωρείτε πως η νομοθεσία για τις κακοποιημένες γυναίκες επαρκεί;

Οι εργαζόμενοι οι οποίοι ερωτήθηκαν σχετικά με τη νομοθεσία που ισχύει σχετικά με τις κακοποιημένες γυναίκες είναι ιδιαίτερα προβληματισμένοι, καθώς θεωρούν ότι, σε γενικές γραμμές, αυτή δεν είναι επαρκής και πως τα μέτρα και οι ποινές για τους κακοποιητές δεν είναι ιδιαίτερα αυστηρές, με αποτέλεσμα να μην αποτρέπουν μελλοντικά φαινόμενα βίας και κακοποίησης. Μάλιστα, θίχτηκε και το ζήτημα της πολύχρονης ανυπαρξίας ειδικής νομοθεσίας όσον αφορά στα φαινόμενα ενδοοικογενειακής βίας, κάτι που άρχισε να αλλάζει μόλις τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι σήμερα υπάρχει πλέον ανάλογη νομοθεσία, φαίνεται πως

υστερεί σε μεγάλο βαθμό ως προς τη συστηματική και καθολική της εφαρμογή. Τέλος, ο εργαζόμενος στη δομή του δήμου Αλεξανδρούπολης αναφέρθηκε και στην ευρωπαϊκή νομοθεσία σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία ως εξής:

«...Επιπλέον η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, η οποία υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 2011, τέθηκε σε ισχύ το 2014 και υπογράφηκε από την ΕΕ το 2017. Είναι το πρώτο διεθνώς νομικά δεσμευτικό κείμενο του είδους του - τα κράτη που την επικυρώνουν πρέπει να ακολουθούν ενδελεχή, δεσμευτικά κριτήρια για την πρόληψη της έμφυλης βίας, την προστασία των θυμάτων και την τιμωρία των αυτουργών.»

8. Η πρόσβαση στις δομές σας είναι εύκολη; Αποτελεί εύκολη διαδικασία ο εντοπισμός από τις κακοποιημένες γυναίκες;

Όσον αφορά στην πρόσβαση των γυναικών στις δομές που λειτουργούν στους δήμους και, ειδικότερα στα συμβουλευτικά κέντρα, οι απόψεις των εργαζομένων είναι θετικές, καθώς θεωρούν ότι υπάρχουν πολλές δυνατότητες εντοπισμού και πρόσβασης στα συμβουλευτικά κέντρα λόγω κυρίως της ευρείας ενημέρωσης η οποία πραγματοποιείται στις τοπικές κοινωνίες. Επίσης, για την ενημέρωση αυτή, πέραν από τα ΜΜΕ και τα κοινωνικά δίκτυα, πραγματοποιούνται και διάφορες δράσεις, ενώ ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος της τηλεφωνικής γραμμής 15900, η οποία παραπέμπει τις ενδιαφερόμενες γυναίκες στα συμβουλευτικά κέντρα. Ενδεικτικά παρατίθεται η απάντηση του εργαζομένου στο κέντρο του Δήμου Κομοτηνής:

«Σχετικά , ναι. (έχουν διανεμηθεί αφίσες και ενημερωτικά φυλλάδια σε υπηρεσίες και σχετική ενημέρωση των συναδέλφων, γίνονται συχνά δράσεις ευαισθητοποίησης οι οποίες προβάλλονται και διαφημίζονται από ΜΜΕ (facebook, τηλεόραση, ραδιόφωνο), διαδικτυακά οι γυναίκες μπορούν να αναζητήσουν σχετικές πληροφορίες και να ενημερώνονται, η γραμμή 15900 στην οποία συχνά απευθύνονται οι γυναίκες παραπέμπει στα Συμβουλευτικά Κέντρα.»

9. Νιώθετε ικανοποίηση από την αποτελεσματικότητα της δομής; Τι θα μπορούσε να γίνει ώστε να βοηθήσει το έργο σας περισσότερο;

Μία ακόμη σημαντική ερώτηση από αυτές που αφορούν στη λειτουργία των συμβουλευτικών κέντρων αφορά στην ικανοποίηση των ίδιων των εργαζομένων από την αποτελεσματικότητα της λειτουργίας της, καθώς και στους παράγοντες οι οποίοι

είναι δυνατόν να διευκολύνουν το έργο τους. Οι δύο από τους τρεις εργαζομένους που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσαν ότι δηλώνουν ικανοποιημένοι από την αποτελεσματικότητα της δομής, ενώ ο ένας εκ των δύο πρότεινε τη βελτίωση του συντονισμού των διάφορων δράσεων που εξυπηρετούν τους ίδιους σκοπούς ως παράγοντα διευκόλυνσης του έργου τους. Ωστόσο, ένας από τους συμμετέχοντες εξέφρασε μεγάλους προβληματισμούς όσον αφορά τη συνέχιση του φαινομένου της έμφυλης βίας, η οποία προβληματίζει τους εμπλεκόμενους με τις εν λόγω δομές και θα πρέπει να τους κρατά σε μόνιμη εγρήγορση, ώστε να επιτυγχάνουν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Πιο συγκεκριμένα, ο εργαζόμενος από τη δομή του Δήμου Αλεξανδρούπολης απάντησε τα εξής:

«Όσο εξακολουθεί να υφίσταται η βία ως πραγματικότητα, δεν μπορούμε να ισχυριζόμαστε ότι κάνουμε ουσιαστική πρόοδο προς την κοινωνική συνοχή, στην ανάπτυξη και την ισότητα. Απαιτείται μια διαρκής εγρήγορση από όλους/ όλες μας, ώστε να δείχνουμε μηδενική ανοχή στη βία από όπου και αν προέρχεται και όπου και αν στοχεύει. Ωστόσο, παρά τις όποιες προσπάθειες καταβάλλονται από τους αρμόδιους φορείς για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών, φαίνεται ότι το πρόβλημα της έμφυλης βίας δεν έχει αγγίξει την κοινωνία μας, όχι τουλάχιστον στο βαθμό που απαιτείται και είναι χαρακτηριστική η κοινωνική αδράνεια απέναντι στα είδη της. Διαπιστώνεται ότι ως κοινωνία και ως οργανωμένη πολιτεία δεν έχουμε ακόμη πάρει πολύ στα σοβαρά αυτές τις διαδικασίες φυσικοποίησης της κουλτούρας της βίας. Οφείλουμε, λοιπόν, να αναδείξουμε και να δρομολογήσουμε πολιτικές εξάλειψης (π.χ. βελτίωση νομοθετικού πλαισίου για τη βία κατά των γυναικών, αποτελεσματικότερη συνεργασία μεταξύ φορέων/υπηρεσιών, ίδρυση επιπλέον δομών στήριξης, αποδόμηση έμφυλων στερεοτύπων από νεαρή ηλικία) του φαινομένου και να δημιουργήσουμε συνθήκες που θα ευνοήσουν τον κλονισμό της κουλτούρας της βίας και δε θα εκθέτουν κανέναν άνθρωπο στο φόβο.»

10. Η δομή σας παρέχει επιπλέον εκπαίδευση και επιμόρφωση;

Η τελευταία ερώτηση από την κατηγορία αυτή που αφορά στη λειτουργία των δομών υποστήριξης κακοποιημένων γυναικών αναφέρεται στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και, πιο συγκεκριμένα, στην παροχή επιπλέον εκπαίδευσης και επιμόρφωσης. Στην ερώτηση αυτή, οι εργαζόμενοι απάντησαν πως, ανά διαστήματα, τους παρέχεται κάποια μορφή επιμόρφωσης πάνω σε θέματα βίας και κακοποίησης

κατά των γυναικών. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για μία πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, η οποία οργανώνει επιμορφωτικά προγράμματα, τα οποία αναλαμβάνουν να διεκπεραιώσουν και διάφοροι άλλοι φορείς, όπως το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης, καθώς και το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

Γ) Ερωτήσεις που σχετίζονται με τον εντοπισμό χαρακτηριστικών των κακοποιημένων γυναικών:

1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά των γυναικών που απευθύνονται στις δομές.

Στην τρίτη αυτή κατηγορία ερωτήσεων που τέθηκαν στους συμμετέχοντες στην έρευνά μας, επιχειρείται η σκιαγράφηση του «προφίλ» των κακοποιημένων γυναικών οι οποίες απευθύνονται στις δομές των δήμων για την προστασία και την αποκατάστασή τους, πληροφορίες που είναι δυνατόν να αντληθούν από τις απαντήσεις των εργαζομένων στα συμβουλευτικά κέντρα, λόγω των δικών τους εμπειριών από αυτά. Η πρώτη ερώτηση αφορά στα δημογραφικά χαρακτηριστικά των γυναικών αυτών. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, όπως φαίνεται μέσα από τις απαντήσεις, δεν είναι συγκεκριμένα, ενώ στις δομές γίνονται δεκτές όλες οι γυναίκες που είναι θύματα βίας ή ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Συχνότερα αυτές είναι ενήλικες, ενώ δεν υπάρχουν, όπως προαναφέρθηκε, συγκεκριμένα άλλα κριτήρια. Μία λεπτομερέστατη εικόνα έδωσε ο εργαζόμενος στη δομή του δήμου Αλεξανδρούπολης:

«Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Συμβουλευτικού Κέντρου, φαίνεται ότι η πλειοψηφία των γυναικών που έχουν απευθυνθεί σε εμάς, έχουν υποστεί ενδοοικογενειακή βία (90%), με τον δράστη να είναι τις περισσότερες φορές ο σύζυγος (νυν/πρώην) ή ο σύντροφος. Πρόκειται κυρίως για γυναίκες ηλικίας από 26 έως 45 ετών με ελληνική υπηκοότητα, έγγαμες με παιδιά, έχουν ολοκληρώσει τουλάχιστον τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ένα μεγάλο ποσοστό από τις εν λόγω γυναίκες διαθέτουν πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Σχετικά με την εργασιακή τους κατάσταση φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό είναι άνεργες. Ωστόσο, φαίνεται ότι το φαινόμενο της έμφυλης βίας δεν περιφρουρείται σε συγκεκριμένα πλαίσια, καθώς πρόκειται για ένα διαταξικό και πολυπολιτισμικό ζήτημα που συνδέεται με ακραίες στερεοτυπικές πρακτικές. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η βία δεν γνωρίζει ούτε θρησκεία, ούτε μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο, ούτε κοινωνική τάξη. Άλλωστε, αυτό καταδεικνύει και η έρευνα του ΟΗΕ για την έμφυλη βία, σύμφωνα με την οποία 1 στις 3 γυναίκες κάποια στιγμή στη ζωή της θα

ξυλοκοπηθεί, θα βιασθεί ή με κάποιον άλλον τρόπο θα κακοποιηθεί από το σύντροφό/σύζυγό της.»

2. Τι ζητούν και τι περιμένουν οι γυναίκες απευθυνόμενες στις δομές;

Στην ερώτηση αυτή, απάντησαν οι δύο από τους τρεις συμμετέχοντες. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι κάθε γυναίκα βασίζεται στα δικά της προσωπικά βιώματα, ώστε να διατυπώσει κάποιο αίτημα, επομένως αυτό είναι δυνατόν να διαφέρει από περιστατικό σε περιστατικό. Οι ανάγκες πάντως των γυναικών αυτών αφορούν σε ψυχολογική, κοινωνική και νομική στήριξη. Επίσης, υπάρχει ενημέρωση πάνω στα δικαιώματά τους, ενώ τηρούνται οι αρχές δεοντολογίας όσον αφορά στο απόρρητο, με σκοπό την περαιτέρω προστασία των γυναικών και τη διαμόρφωση αισθημάτων ασφάλειας. Με συνοπτικό και περιεκτικό τρόπο, ο εργαζόμενος στο συμβουλευτικό κέντρο του Δήμου Καβάλας, έδωσε την εξής απάντηση:

«Το βασικό αίτημα στα δέκα χρόνια λειτουργίας της δομής είναι η αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας. Εμείς δεν επεμβαίνουμε στις αποφάσεις τους, τις ενδυναμώνουμε ώστε να πάρουν οι ίδιες την ευθύνη των επιλογών τους.»

3. Παρατηρείτε το φαινόμενο της επιστροφής των γυναικών στο “περιβάλλον βίας”;

Στην ερώτηση αυτή, οι απαντήσεις των εργαζομένων στα συμβουλευτικά κέντρα ήταν θετικές, καθώς υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις κατά τις οποίες παρατηρείται το συγκεκριμένο φαινόμενο. Ο εργαζόμενος από τη δομή του Δήμου Κομοτηνής δήλωσε ότι τα φαινόμενα αυτά είναι συχνά και αναμενόμενα, ενώ συμφώνησε και ο εργαζόμενος από το Δήμο Καβάλας, ο οποίος αποδίδει το φαινόμενο στον κύκλο της βίας. Ο εργαζόμενος στη δομή του Δήμου Αλεξανδρούπολης αναφέρθηκε στην αναβλητικότητα ορισμένων γυναικών να λάβουν ριζικές αποφάσεις, καθώς και στο φαινόμενο του συναισθηματικού πισωγυρίσματος, αλλά και του φόβου, που τις οδηγεί να επιστρέψουν στο ίδιο κακοποιητικό περιβάλλον, ειδικά μάλιστα, όταν δεν υπάρχουν γύρω τους άνθρωποι να τις υποστηρίξουν και όταν έχουν παιδιά. Τέλος, αναφέρθηκε και στις τύψεις ορισμένων γυναικών που επιστρέφουν πίσω με την απειλή των συντρόφων τους για αυτοκτονία και, γενικότερα, με τη χειριστική συμπεριφορά που έχουν απέναντί τους.

4. Αλλάζει η νοοτροπία των γυναικών εφόσον έχουν απευθυνθεί στις δομές;

Όσον αφορά την εν λόγω ερώτηση, αυτή δεν φάνηκε ιδιαίτερα σαφής από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, ειδικότερα σε σχέση με τον προσδιορισμό του όρου «νοοτροπία». Στο βαθμό που έγινε κάπως κατανοητή, εκφράστηκε η άποψη ότι στην αλλαγή της νοοτροπίας συντελούν διάφοροι παράγοντες, όπως είναι η ετοιμότητα των ίδιων των γυναικών, αλλά και η υποστήριξη που λαμβάνουν από το ευρύτερο περιβάλλον τους, φιλικό και συγγενικό. Μία χαρακτηριστική επίσης απάντηση ήταν εκείνη του εργαζομένου στη δομή του Δήμου Κομοτηνής, η οποία ήταν η ακόλουθη:

«Δεν είναι σαφής η ερώτηση, ως προς το τι υπονοείται με την λέξη «νοοτροπία». Αν νοηματοδοτείται ως αλλαγή πεποιθήσεων, στάσεων και σκέψεων σε σχέση με τα ζητήματα έμφυλων ανισοτήτων και των βίαιων συμπεριφορών γενικότερα τότε θα μπορούσαμε να πούμε πως, κάθε περίπτωση ιδιαίτερη και ξεχωριστή, και πολλές παράμετροι είναι εκείνες οι οποίες επηρεάζουν την οποιαδήποτε «μετατόπιση» από πρότερες δυσλειτουργικές για την γυναίκα συμπεριφορές ή δυσλειτουργικά γνωστικά σχήματα που την καθιστούν ευάλωτη και αυξάνουν τις πιθανότητες να δεχθεί βία.»

5. Οι γυναίκες απευθυνόμενες σε εσάς είναι ειλικρινείς απέναντι σας;

Οι απαντήσεις και των τριών εργαζομένων στη συγκεκριμένη ερώτηση παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ξεκινώντας από τον εργαζόμενο στη δομή του Δήμου Καβάλας, οι γυναίκες φαίνεται ότι μοιράζονται με ειλικρίνεια τα βιώματά τους, ώστε να βοηθηθούν στο μέγιστο δυνατό βαθμό από τους ειδικούς. Άλλωστε, οι εργαζόμενοι προσπαθούν να τους παρέχουν υποστήριξη και να κερδίσουν την εμπιστοσύνη τους, ώστε να αισθάνονται ασφαλείς και όχι να νιώθουν ότι πρέπει να απολογούνται και η ότι θα κριθούν.

Με βάση την απάντηση του εργαζομένου στη δομή του Δήμου Κομοτηνής, η ερώτηση θεωρείται κάπως άστοχη, καθώς δεν είναι δυνατόν κανείς να γνωρίζει κατά πόσον μία γυναίκα απευθυνόμενη στη δομή είναι ειλικρινής, αλλά και ότι κάτι τέτοιο δεν θα είχε σημασία. Συγκεκριμένα, μεταξύ άλλων, αναφέρει:

«Η συμβουλευτική στήριξη παρέχεται με βάση όλα όσα θα επικοινωνήσει η γυναίκα στον επαγγελματία, δεν μπαίνουμε ποτέ (δεν υπάρχει και τρόπος συνήθως) να «ερευνήσουμε» εάν όλα όσα μας εμπιστεύεται η γυναίκα είναι αληθή ή όχι. (δεν διενεργείται κοινωνική έρευνα). Δουλεύουμε με ό, τι φέρνει η γυναίκα στις συνεδρίες.»

Τέλος, με βάση τις απόψεις του εργαζομένου στο δήμο Αλεξανδρούπολης, η δουλειά η δική του και των συναδέλφων του δεν είναι να ελέγξουν την αλήθεια των όσων μοιράζονται μαζί τους οι γυναίκες που απευθύνονται στη δομή. Αντιθέτως, το θέμα είναι να ακούσουν με προσοχή τα λεγόμενά τους, τα οποία είναι βιώματα δοσμένα από τη δική τους οπτική, καθώς και να δημιουργήσουν ένα δίκτυ ασφαλείας, ώστε να ωθήσουν τις γυναίκες να μιλήσουν με ειλικρίνεια. Κάποιοι από τους παράγοντες που συντελούν στη διαμόρφωση αυτού του δικτύου ασφαλείας είναι :

«...Η ύπαρξη ενός ασφαλούς περιβάλλοντος, η δημιουργία εμπιστοσύνης στη σχέση συμβούλου και συμβουλευόμενης, η προστασία των προσωπικών δεδομένων και η ενσυναίσθηση από την πλευρά των εξειδικευμένων στελεχών του κέντρου...»

4.2 Ανάλυση αποτελεσμάτων

Κατά την ανάλυση των αποτελεσμάτων, αξιοποιούνται οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα, οι οποίες ομαδοποιούνται σε τρεις ομάδες, ανάλογα με τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία θα πρέπει να απαντηθούν. Στο πλαίσιο της ανάλυσης αυτής, αξιοποιούνται και άλλα ερευνητικά δεδομένα, έτσι ώστε να επισημανθούν συγκλίσεις ή αποκλίσεις.

1^ο ερευνητικό ερώτημα: Πώς αξιολογούν τα φαινόμενο της βίας οι εργαζόμενοι στις δομές που παρέχουν συμβουλευτική υποστήριξη στις κακοποιημένες γυναίκες;

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα αφορά στην αξιολόγηση του φαινομένου της βίας. Οι εργαζόμενοι στα συμβουλευτικά κέντρα των τριών δήμων, προσδιόρισαν τη φύση, τα αίτια και τις συνέπειες του φαινομένου, ενώ αναφέρθηκαν και σε άλλες διαστάσεις του, όπως τα θύματα της βίας, η πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου, καθώς και η δική τους εμπειρία από αυτό.

Με βάση τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, η βία αποτελεί ένα φαινόμενο το οποίο δηλώνει την προσπάθεια κυριαρχίας, ελέγχου και επιβολής εξουσίας από ένα άτομο σε άλλο και αποσκοπεί στην πρόκληση πόνου και τραύματος. Οι μορφές της είναι πολλές και, για το λόγο αυτό, σε κάποιες περιπτώσεις, είναι δύσκολα παρατηρήσιμη. Οι αιτίες της είναι ποικίλες και συνδέονται τόσο με την ιδιοσυγκρασία του ατόμου που την προκαλεί όσο και με τις γενικότερες κοινωνικές συνθήκες τις οποίες βιώνει. Οι συνέπειες της βίας είναι πολλές και σοβαρές και επηρεάζουν τη σωματική και ψυχική υγεία του θύματος, αλλά και γενικότερα, την κοινωνική ισορροπία.

Θύμα της βίας θεωρείται όποιος αισθάνεται ότι καταπατώνται από άλλον τα δικαιώματά του και, γενικότερα, αισθάνεται πόνο, φόβο και ανασφάλεια από τη συμπεριφορά άλλων απέναντί του. Η έμφυλη βία έχει θύματα κυρίως τις γυναίκες στις οποίες ασκείται βία από τους άνδρες, κυρίως τους συζύγους ή τους συντρόφους. Τα περισσότερα περιστατικά έμφυλης βίας συμβαίνουν στο οικογενειακό περιβάλλον, επομένως, μιλάμε για ενδοοικογενειακή βία. Στις περιπτώσεις αυτές, θύματα δεν είναι μόνο οι γυναίκες, αλλά και τα παιδιά, γενικότερα, τα ευάλωτα μέλη που υπάρχουν στην οικογένεια.

Οι απαντήσεις των εργαζομένων, σε γενικές γραμμές, συμφωνούν με άλλα ερευνητικά δεδομένα από την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, όπως για το γεγονός ότι η βία έχει πολλές μορφές (Αρτινοπούλου, 2009; 2001), καθώς και για το γεγονός ότι η έμφυλη βία αποτελεί ένα έντονο φαινόμενο με πολλές αιτίες και συνέπειες (EU, 2014). Οι ευρύτερες μάλιστα κοινωνικές συνθήκες οι οποίες τα τελευταία χρόνια είναι ιδιαίτερα δύσκολες επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την εξέλιξη του φαινομένου (Κυριακοπούλου, 2019). Στο κέντρο μάλιστα, του ερευνητικού ενδιαφέροντος βρίσκεται πάντοτε το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, η οποία έχει ως θύματα τόσο τις γυναίκες όσο και τα παιδιά, ευάλωτα μέλη της οικογένειας, τα οποία έχουν ανάγκη προστασίας (Καρατράντος, 2020; Catty, 2008).

2^ο ερευνητικό ερώτημα: Πώς αξιολογούν την ποιότητα της λειτουργίας των δομών αυτών οι εργαζόμενοι σε αυτά;

Ένα από τα βασικότερα μέρη της συνέντευξης αφορούσε στην αξιολόγηση της λειτουργίας των δομών των δήμων που ασχολούνται με την προστασία των κακοποιημένων γυναικών, από τους ίδιους τους εργαζόμενους στα συμβουλευτικά κέντρα. Στην κατηγορία αυτή των ερωτήσεων, οι εργαζόμενοι κλήθηκαν να περιγράψουν τη λειτουργία των δομών αυτών και να την αξιολογήσουν με βάση τις δικές τους εμπειρίες. Κάποια από τα θέματα τα οποία συζητήθηκαν αφορούν στον πληθυσμό- στόχο στον οποίον απευθύνονται οι δομές, στις υπηρεσίες που παρέχουν, στις αρχές και τους κανόνες που θα πρέπει να τηρούνται, καθώς και στη συνεργασία τους με άλλες δομές. Άλλα θέματα τα οποία συζητήθηκαν αφορούν στην επικοινωνία και τη γενικότερη σχέση των εργαζομένων με τα περιστατικά, στην υπάρχουσα νομοθεσία για τη βία και την κακοποίηση των γυναικών, καθώς και στη δική τους επαγγελματική ικανοποίηση και ανάπτυξη.

Οι εργαζόμενοι απάντησαν ότι ο πληθυσμός –στόχος στον οποίον παρέχονται υπηρεσίες από τις δομές στις οποίες εργάζονται είναι όλες οι γυναίκες που έχουν πέσει θύματα κακοποίησης και που ανήκουν στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Οι υπηρεσίες οι οποίες τους παρέχονται είναι ποικίλες, όπως ενημέρωση, ασφάλεια και συμβουλευτική υποστήριξη σε θέματα νομικά, ψυχολογικά και κοινωνικά, ενώ τις βοηθούν να αποκατασταθούν και να επανενταχθούν στην κοινωνία, μαζί και με τα παιδιά τους, όταν υπάρχουν. Πάνω στους σκοπούς αυτούς, υπάρχει συγκεκριμένο πρωτόκολλο, το οποίο καθορίζει τις αρχές και τους κανόνες που τηρούνται, με βάση

πάντα τους αρχικούς σκοπούς λειτουργίας των συγκεκριμένων δομών, όπως αυτές καθορίζονται και από το καταστατικό της ίδρυσής τους (Χλέπας, 2014; Καρατράντος, 2020; ΚΕΘΙ, 2020).

Όσον αφορά στις προσωπικές εμπειρίες των εργαζομένων που συμμετείχαν στην έρευνα, αυτοί παραδέχονται πως τα συμβουλευτικά κέντρα στα οποία εργάζονται συνεργάζονται με πλήθος άλλων δομών για την επίτευξη των σκοπών τους, κάτι μάλιστα το οποίο θεωρούν οι ίδιοι απαραίτητο να συμβαίνει. Επίσης, η εμπειρία των εργαζομένων δείχνει ότι υπάρχει σήμερα αύξηση τόσο του φαινομένου της έμφυλης βίας, όσο και των περιστατικών που πλέον ζητούν βοήθεια και απευθύνονται στις ανάλογες δομές. Όσον αφορά στην αύξηση του φαινομένου της έμφυλης βίας, μεγάλο ρόλο διαδραματίζει ο πατριαρχικός χαρακτήρας των κοινωνικών, ακόμη κι εκείνων που έχουν κάνει σημαντικά βήματα προς την ισότητα των φύλων. Όσον αφορά στην αύξηση των περιστατικών που απευθύνονται στα συμβουλευτικά κέντρα, ιδιαίτερα σημαντικοί παράγοντες είναι η ενημέρωση, η γενικότερη ευαισθητοποίηση της κοινωνίας, καθώς και η έκρηξη του κινήματος με τοο. Οι απαντήσεις αυτές των εργαζομένων, σε γενικές γραμμές, συμφωνούν και με άλλα ερευνητικά δεδομένα από τη διεθνή και την ελληνική επιστημονική κοινότητα (Καρατράντος, 2020; Παπάζογλου και συν., 2020; Johnson, 1988).

Όσον αφορά στην τελική αξιολόγηση των δομών στις οποίες εργάζονται οι συμμετέχοντες στην έρευνα, αυτή, σε γενικές γραμμές, είναι θετική για διάφορους λόγους. Καταρχάς, οι εργαζόμενοι διατηρούν επαφές με παλαιότερα περιστατικά, ώστε να γίνεται ανατροφοδότηση και επαναξιολόγηση, ενώ επίσης, οι δομές εξασφαλίζουν ικανοποιητική ενημέρωση και πρόσβαση σε όλες τις γυναίκες οι οποίες έχουν ανάγκη. Άλλα θετικά στοιχεία είναι το γεγονός ότι οι ίδιοι οι εργαζόμενοι αισθάνονται ικανοποίηση από τη λειτουργία των δομών, ενώ ακόμη, απολαμβάνουν περιστασιακά και προγράμματα επιμόρφωσης σε θέματα γυναικείας κακοποίησης. Ωστόσο, ένα στοιχείο το οποίο σχολιάστηκε αρνητικά είναι ότι η ελληνική και η ευρωπαϊκή νομοθεσία ακόμη δεν είναι επαρκής πάνω στα ζητήματα αυτά.

3^ο ερευνητικό ερώτημα: Ποια είναι τα κύρια χαρακτηριστικά τα οποία παρατηρούν οι εργαζόμενοι στα συμβουλευτικά κέντρα στις γυναίκες που είναι θύματα βίας και κακοποίησης;

Το τελευταίο ερευνητικό ερώτημα που μας απασχολεί στην παρούσα έρευνα αφορά στα χαρακτηριστικά των κακοποιημένων γυναικών οι οποίες απευθύνονται στα συμβουλευτικά κέντρα των δήμων για την ενημέρωση, την υποστήριξη και την αποκατάστασή τους. Πάνω στο θέμα αυτό, οι εργαζόμενοι ερωτήθηκαν σχετικά με τα δημογραφικά στοιχεία των γυναικών, τα αιτήματά τους, την νοοτροπία τους, καθώς και τις αντιδράσεις τους κατά και μετά τις συνεδρίες αποκατάστασης τους.

Οι δομές των δήμων οι οποίες εξετάζονται απευθύνονται σε όλες τις γυναίκες που είναι θύματα κακοποίησης και, κυρίως, σε όσες ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, οι οποίες, κατά κανόνα, έχουν μεγαλύτερες ανάγκες. Σε αυτό, άλλωστε, συνηγορούν και άλλα ερευνητικά δεδομένα, κυρίως έρευνες που μελετούν τις περιπτώσεις γυναικών προσφύγων, ανέργων, αστέγων και γυναικών από χαμηλά κοινωνικά στρώματα (Murray, 2011; Zufferey, 2017; 2011; Purvin, 2007; Wells et al., 2019).

Τα αιτήματα των γυναικών διαφοροποιούνται ανάλογα με την περίπτωση και την ιδιοσυγκρασία τους, ενώ οι αρμόδιοι είναι εκεί, ώστε να τους παρέχουν τη βοήθεια την οποία χρειάζονται. Άλλωστε, αυτός είναι και ο ρόλος τέτοιων δομών, να υποδέχεται και να υποστηρίζει γυναίκες που έχουν ανάγκη προστασίας και συμβουλευτικής υποστήριξης, χωρίς να υπάρχουν πολλά κριτήρια ως προς τα χαρακτηριστικά τους (Boesten, 2006; Purvin, 2007).

Οι παράγοντες που επηρεάζουν τις γυναίκες ως προς τη νοοτροπία και την αντίδρασή τους μετά την παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης, σύμφωνα με τα λεγόμενα των εργαζομένων είναι πολλοί, όπως η δική τους ετοιμότητα, η αποφασιστικότητά τους, καθώς και η ύπαρξη υποστηρικτικού οικείου περιβάλλοντος που θα τις βοηθήσει. Επίσης, άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν είναι τα παιδιά, καθώς και οι συμπεριφορά των συντρόφων-κακοποιητών. Έτσι, πολύ συχνά παρατηρείται το φαινόμενο της επιστροφής των γυναικών στο κακοποιητικό περιβάλλον από το οποίο ζήτησαν να προστατευθούν, κάτι το οποίο εξηγείται με διάφορους τρόπους. Τέλος, ως προς την ειλικρίνεια των γυναικών απέναντι στους κοινωνικούς λειτουργούς, οι ίδιοι ξεκινούν με αυτή την αφετηρία, χωρίς να μπορούν ή να χρειάζεται να κάνουν κάποιον

έλεγχο σε αυτό, καθώς η αρμοδιότητά τους είναι να τις ακούσουν και να τις συμβουλευθούν (Καρατράντος, 2020; Κυριακοπούλου, 2019).

4.3 Περιορισμοί της έρευνας

Πριν παραθέσουμε τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας, θα πρέπει να αναφερθούμε και στους περιορισμούς τους οποίους συναντήσαμε κατά τη διεξαγωγή της. Οι περιορισμοί θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψην όσον αφορά την αξιοπιστία και εγκυρότητα μίας έρευνας και, δη, ποιοτικής, καθώς, τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά μετρήσιμα (Cresswell, 2016).

Ένας βασικός περιορισμός της παρούσας έρευνας ήταν ο μικρός αριθμός των συμμετεχόντων. Η ποιοτική έρευνα, σε σχέση με την ποσοτική, έχει πάντοτε μικρότερο δείγμα, καθώς σκοπός της δεν είναι τόσο η γενίκευση των αποτελεσμάτων, αλλά η μελέτη κοινωνικών φαινομένων με βάση τις υποκειμενικές απόψεις και τις εμπειρίες των συμμετεχόντων (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Ωστόσο, στην παρούσα μελέτη περίπτωσης, φιλοδοξούσαμε το δείγμα να είναι μεγαλύτερο από όσο τελικά ήταν. Παρόλα αυτά, είναι σημαντικά θετικό το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες προέρχονται από τρία διαφορετικά συμβουλευτικά κέντρα και όχι από το ίδιο.

Ακόμη ένας περιορισμός που εντοπίστηκε κατά την παρούσα έρευνα αφορά στα ίδια τα ευρήματα των συνεντεύξεων. Παρά το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες παρέθεσαν πρόθυμα τις απόψεις και τις εμπειρίες τους, σε κάποια θέματα υπήρξαν επιφυλακτικοί όσον αφορά το ζήτημα της κακοποίησης των γυναικών και της προστασίας τους από τις διάφορες δομές. Αυτό συμβαίνει γιατί, όπως είναι γενικώς γνωστό, πολλές από τις γυναίκες που πέφτουν θύματα έμφυλης βίας δεν αποκαλύπτουν το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν και δεν απευθύνονται στις αρμόδιες δομές, παραμένοντας εγκλωβισμένες μέσα σε μία κακοποιητική σχέση. Το γεγονός αυτό, όπως είναι φυσικό, μπορεί να επηρεάζει σημαντικά και τα ερευνητικά ευρήματα που σχετίζονται με το εξεταζόμενο θέμα.

Συμπεράσματα

Το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας ήταν η αξιολόγηση των στελεχών των κοινωνικών δομών ως προς την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών. Συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκε, μελέτη περίπτωσης, στην οποία συμμετείχαν εργαζόμενοι από τα συμβουλευτικά κέντρα του Δήμου Αλεξανδρούπολης, του Δήμου Κομοτηνής και του Δήμου Καβάλας, τα οποία είναι αρμόδια για την υποστήριξη των κακοποιημένων γυναικών. Στο πλαίσιο της διερεύνησης αυτής, αρχικά πραγματοποιήθηκε θεωρητική έρευνα πάνω στο θέμα της βίας κατά των γυναικών και των δομών που είναι αρμόδιες για την αντιμετώπισή της, ενώ, στη συνέχεια, διεξάχθηκε ποιοτική έρευνα για την προαναφερθείσα περίπτωση, ώστε να εξαχθούν χρήσιμα για την ήδη υπάρχουσα γνώση συμπεράσματα.

Σήμερα, το θέμα της βίας κατά των γυναικών, σε ενδοοικογενειακό πλαίσιο και όχι μόνο, αποτελεί όλο και περισσότερο αντικείμενο μελέτης, δεδομένου ότι στις περισσότερες κοινωνίες το φαινόμενο βρίσκεται σε έξαρση. Μάλιστα, κατά τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας έχουμε γίνει μάρτυρες πολυάριθμων γυναικοκτονιών, αλλά και περιστατικών γενικότερης βίας, η οποία έχει έμφυλα χαρακτηριστικά. Για το λόγο αυτό, σε πολλές περιοχές τους κόσμου λειτουργούν κοινωνικές δομές για τις γυναίκες που υφίστανται βία και κακοποίηση, οι οποίες έχουν συμβουλευτικό, αλλά και θεραπευτικό χαρακτήρα και αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών, καθώς και στην αποκατάσταση της ψυχικής και σωματικής υγείας των γυναικών αυτών. Ανάλογες δομές λειτουργούν και στη χώρα μας, στο πλαίσιο πολλών δήμων.

Οι εργαζόμενοι στα συμβουλευτικά κέντρα οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνα εξέθεσαν τις απόψεις και τις εμπειρίες τους όσον αφορά στο φαινόμενο της βίας, στον τρόπο λειτουργίας των δομών αυτών, αλλά και στο προφίλ των γυναικών που απευθύνονται σε αυτές. Μέσα από όσα μελετήθηκαν, αναδείχθηκε ο σπουδαίος ρόλος των συμβουλευτικών κέντρων, αλλά και η ανάγκη λήψης ακόμη περισσότερων μέτρων κοινωνικής πρόνοιας, όχι μόνο για την αντιμετώπιση, αλλά και για την πρόληψη της έμφυλης και της ενδοοικογενειακής βίας.

Με βάση τα ερευνητικά ευρήματα, η βία αποτελεί μία πράξη η οποία αποσκοπεί στην άσκηση εξουσίας στο θύμα και στη δημιουργία σωματικών και ψυχικών τραυμάτων. Οι αιτίες της είναι ποικίλες και έχουν, σε μεγάλο βαθμό, κοινωνικό

χαρακτήρα, ενώ οι συνέπειες επηρεάζουν τα θύματα σε επίπεδο σωματικής και ψυχικής υγείας, αλλά και ολόκληρη την κοινωνία, καθώς πρόκειται για παραβίαση βασικών ανθρώπινων δικαιωμάτων. Τα θύματα της έμφυλης βίας είναι συνήθως γυναίκες και παιδιά, ενώ αυτή εκδηλώνεται κυρίως εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος. Η πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου είναι επιτακτική και, για το λόγο αυτό, είναι αναγκαία η λειτουργία διάφορων κοινωνικών δομών.

Κατά τη γνώμη των συμμετεχόντων, τα συμβουλευτικά κέντρα των δήμων παρέχουν ουσιαστική βοήθεια στις γυναίκες που είναι θύματα βίας και απευθύνονται σε αυτά. Οι υπηρεσίες τους είναι ποικίλες κι έχουν συμβουλευτικό και ενημερωτικό χαρακτήρα σε επίπεδο ψυχολογικό, νομικό και κοινωνικό. Οι δομές αυτές συνεργάζονται και με άλλους φορείς για την επίτευξη καλύτερων αποτελεσμάτων, ενώ όλο και περισσότερες γυναίκες απευθύνονται στα κέντρα αυτά. Επιπλέον, οι εργαζόμενοι δηλώνουν ικανοποιημένοι από το έργο τους και από τη λειτουργία των συμβουλευτικών κέντρων.

Τα συμβουλευτικά κέντρα των δήμων τα οποία λειτουργούν για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας απευθύνονται σε όλες τις γυναίκες που κακοποιούνται, χωρίς περιοριστικά κριτήρια. Όπως είναι φυσικό, οι περισσότερες από τις γυναίκες αυτές ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, ενώ, σε πολλές περιπτώσεις, δυσκολεύονται να αλλάξουν περιβάλλον και τρόπο ζωής, ειδικά όταν δεν υπάρχει οικείο υποστηρικτικό περιβάλλον ή υπάρχουν παιδιά. Ωστόσο, οι κοινωνικοί λειτουργοί των συμβουλευτικών κέντρων βρίσκονται στη διάθεση των γυναικών, ώστε να τις ενημερώσουν, να τις συμβουλευθούν και να τις ενθαρρύνουν.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αρτινοπούλου, Β. (2001). *Βία στο Σχολείο. Έρευνες και Πολιτικές στην Ευρώπη*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Αρτινοπούλου, Β. (2009). Βία στην οικογένεια και βία στο σχολείο. *Εγκέφαλος*, 46(2), Αθήνα: Σύλλογος Εγκέφαλος.

Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων (2020). *1^η Ετήσια έκθεση για τη βία κατά των γυναικών*. Αθήνα.

Ζουλινάκη, Α., Κατσίκι, Γ., Ξυδοπούλου, Ε. & Παπαμιχαήλ, Σ. (2003). *Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών. Πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα*. Αθήνα: ΚΕΘΙ.

Ίσαρη, Μ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*. Αθήνα: Κάλλιπος.

Καρατράντος, Τ. (2020). *Αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών*. Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ.

ΚΕΘΙ (2020). *Οι δομές του δικτύου για την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών*, <https://www.kethi.gr/nea/oi-domes-toy-diktyoy-gia-tin-prolipsis-kai-antimetopisi-tis-bias-kata-ton-gynaikon-0>.

Κυριακοπούλου, Δ. (2019). *Οι απόψεις και οι εμπειρίες των επαγγελματιών των συμβουλευτικών κέντρων κατά της βίας των γυναικών για την κακοποίηση που δέχονται οι γυναίκες*. Διπλωματική Διατριβή. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Ντάβου, Μ. (2007). Εισαγωγή: Περί μεθόδου στην επιστημονική έρευνα, στο L.BChristensen, *Η Πειραματική Μέθοδος στην Επιστημονική Έρευνα*, μτφρ. Α. Γιαννακουλόπουλος, Ν. Παπασταύρου, Αθήνα: Παπαζήσης.

Παπάζογλου, Α., Σαΐνη, Β., Σιούλα- Γεωργουλέα, Ι., Σγουρινάκης, Δ. & Μότσκα, Ε. (2020). *1^η ετήσια έκθεση για τη βία κατά των γυναικών*, Αθήνα: Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.

Τζανή, Μ., (2005). *Σημειώσεις για το Μάθημα «Μεθοδολογία Έρευνας Κοινωνικών*

Επιστημών», Αθήνα: ΕΚΠΑ.

Χλέπας, Ν. Κ. (2014). *Δομή και λειτουργία των δήμων στην Ελλάδα. Μία επισκόπηση της ελληνογερμανικής συνέλευσης*. grde.eu.

Χρηστάκης, Ν. (2010). *Το πρόσωπο και οι άλλοι. Θέματα επικοινωνίας και κοινωνικής ψυχολογίας*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Ξενόγλωσση

Boesten, J. (2006). Publishing back the boundaries. Social policy, domestic violence and women's organization in Peru. *Journal of Latin American Studies*, 38 (2): 355-378.

Catty, P. (2008). *Away from violence. Πρόγραμμα Δάφνη. Quality services for victims safety*, μτφρ. Σ. Ορφανίδης. Βιέννη.

Cresswell, J. W. (2016). *Η έρευνα στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Ίων.

European Union (2014). *Βία κατά των γυναικών. Πανευρωπαϊκή έρευνα. Τα αποτελέσματα με μία ματιά*. Λουξεμβούργο.

Johnson, H. (1988). Rethinking survey research on violence against women. In Dobash, R.E. & Dobash, R.P. (eds). *Rethinking violence against women*, London: Sage.

Murray, S. (2011). Violence against homeless women. *Safety and social policy. Australian Social Work*, 64 (3): 346-360.

Purvin, D.M. (2007). At the crossroads and in the crosshairs. Social welfare policy and low- income women's vulnerability to domestic violence. *Social Problems*, 54 (2): 188-210.

Robson, C., (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*, μτφρ. Β.Π. Νταλάκου & Κ. Βασιλικού, Αθήνα: Gutenberg.

Wells, A., Freudenberg, D., & Levander, M. (2019). *Η έμφυλη βία κατά των γυναικών προσφύγων και των αιτουσών άσυλο. Εκπαιδευτικό εργαλείο*, μτφρ. Πρατσίνης, Μ. & Ζησίμου, Ε., SOLWODI.

World Health Organization (1999). *Report of the consultation on child abuse prevention*, Geneva.

World Health Organization (1995). *Report of the consultation on women abuse prevention*, Geneva.

Zufferey, C. (2011). Homelessness, social policy and social work. A way forward. *Australian Social Work*, 64 (3): 241-244.

Zufferey, C. (2017). *Homelessness and social work. An intersectional approach*. London: Routledge.

Διαδικτυακές πηγές

<https://diotima.org.gr/orologies/#1549451541139-55ac7278-00ae>.

<https://ypergasias.gov.gr/isotita-ton-fylon/diktyo-domon-gia-gynaikes-thymata-vias/>.

<http://skillsacademic.weebly.com/epsilongammakappaupsilonrho972tauetataualpha1.html>.